

051

GEORGE COȘBUC

LA LICEUL DIN NĂSĂUD ȘI RAPORTURILE LUI CU GRĂNICERII

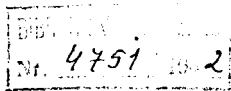
BCU Cluj / Central University Library Cluj

De
N. DRĂGANU
profesor la Universitatea din Cluj

*Material pentru conferința ținută cu
prilejul deschiderii bustului lui G. Coșbuc
la liceul grăniceresc din Năsăud*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7391

George Coșbuc la liceul din Năsăud și raporturile lui cu grănicerii.¹⁾

După atâtea studii făcute asupra vieții și poeziilor lui Coșbuc, începând cu acele cuprinse în „revistele literare“ ale D-lui Bogdan-Duică, publicate în „Gazeta Transilvaniei“ și „Tribuna“ din anii 1887—1888, în care se atrăgea atenția, cu competență și înțelegere, asupra începuturilor literare pline de făgăduinți ale poetului; continuând cu luminosul studiu al lui Dobrogeanu-Gherea asupra „poetului țărănimii“ și terminând cu acel cam șters, apărut de curând, al Constanței Marinescu; după numeroase conferințe și discursuri cu același subiect, în special după admirabilul discurs de recepție al dlui O. Goga, e greu să încerci a mai spune ceva nou într'o scurtă conferință despre cel mai distins fiu al grănicerilor năsăudeni și elevul care a făcut mai mult cunoscut liceul în care a învățat, liceul grăniceresc din Năsăud care-i poartă acum cu mândrie numele. Ai putea să spui doar într'o monografie care rămâne de făcut.

Totuși aș vrea să încerc două lucruri. Aș dori mai întâiu să arăt în puține cuvinte raportul dintre Năsăudeni și Coșbuc, să dovedesc cum în Năsăud profesorii și colegii, toți cărturarii de o potrivă, au înțeles și prețuit dela început cum se cuvine marele talent poetic al lui Coșbuc, l-au sprijinit și încurajat după putință, și cum poetul în schimb n'a uitat niciodată acest lucru și, deși timp îndelungat a fost despărțit prin împrejurări vitrege de-ai săi și locurile unde și-a petrecut copilăria cu anii cei mai susceptibili pentru primirea de cunoștințe nouă, cei mai sensibili pentru impresiunile și ideile venite din afară, ai vieții de student, amintirile

¹⁾ Material pentru conferința ținută cu prilejul desvălirii bustului lui G. Coșbuc la liceul grăniceresc din Năsăud.

acestora, viața nășăudenească, cu toate aspectele ei, i-au rămas neșterse din suflet și se regăsesc cu ușurință în scrierile lui.

Și aș mai voi să insist, dacă timpul și bunăvoința ascultătorilor îmi va îngădui, asupra importanței poeziilor scrise de Coșbuc în timpul când era elev de liceu în Năsăud, a celor dintâiu încercări literare ale poetului, care ne arată că el încă de pe băncile școlii a început să lucreze în toate direcțiile activității sale de mai târziu și a urmărit o seamă de subiecte, la care s'a gândit mai întâiu în acest timp, până târziu în epoca sa de înflorire.

* * *

Se știe că George Coșbuc s'a născut în 8 Septemvrie 1866 în Hordou, unde tatăl său era preot. O seamă de note despre începutul familiei Coșbuc, ajunse dela un membru al acesteia în unele studii privitoare la copilăria poetului,¹⁾ au fost înlăturate prin cercetările din urmă ale dlui Virgil Șotropa, care a dovedit cu acte că străbunii lui Coșbuc s'au așezat în Hordou pe la începutul secolului XVII, venind de pe moșia familiei Horváth din Ilișua, unde s'au numit Ungur și Tipora, nume schimbat după așezarea în Hordou mai întâiu în Săcuceș, pentru că Andrei Săcuceș, când era copil, ducea dela o stână la alta „cujba“ de care atârnă căldarea.²⁾

Învățătura și-a început-o la școala primară din Salva și o continuă în Hordou, satul său de naștere, la dascălul „Tănăsucă“, care era și cantor la biserică.

Tănăsucă era bun povestitor și, mergând des pe la casa preotului, îi povestea lui „Georgică a popii“, cum îi ziceau poetului, fel de fel de povești miraculoase, iar copilul poet îi croi în schimb, la vârsta de 9 ani, cunoscuta epigramă :

Când Tănăsucă cântă mai marilor voevozi
Toți câinii încep a bate din cozi.

Trecu apoi la școala „trivială“ din Telciul vecin și nu peste mult la „școala normală“ și liceul din Năsăud, unde își dete examenul de bacalaureat la sfârșitul anului școlar 1883/84. Se înscrie

¹⁾ Cf. spusele lui Leon, fratele poetului, la Oct. Tăslăuanu, *Informații literare și culturale*, Sibiu, 1910, pp. 38 ș. u.

²⁾ *Obârșia familiei Coșbuc*, în „*Arhiva Someșană*“ Nr. 5, Năsăud, 1926, p. 58 ș. u.

apoi la universitatea din Cluj, pe care o părăsi, fără a-și termina cursul, din pricina că aerul ei ungueresc îl înădușia.

Intră în gazetărie ca colaborator literar al „*Tribunei*“ din Sibiu, unde-l chemă Slavici, căruia-i trimisese pentru publicare un număr destul de mare de poezii și înainte de intrarea sa în redacție. Intr'o scrisoare dela 22 Martie 1886 Slavici îl asigură pe Coșbuc că ziua în care i-a primit poeziile pentru el și pentru „toți“ tribuniștii „a fost o zi de sărbătoare“.1) Dela 1884—1890 Coșbuc a publicat neîntrerupt versuri în „*Tribuna*“, fiind acești ani cei mai rodnici ai vieții sale, cum ne spune singur.2)

În vechiul regat ajunsese cunoscut numai când își retipări în „*Convorbiri literare*“ poezia „*Nunta Zamferei*“ publicată mai întâiu în „*Tribuna*“, VI—1889, Nr. 108. Chemat de cei ce erau în fruntea mișcărilor literare, trecu în București unde, după credința și vorba tribuniștilor, răsare soarele culturii românești.

Coșbuc și-a moștenit talentul poetic dela mamă-sa Maria, care improviza poezii populare de o rară frumusețe.

Incepu să versifice chiar din clasa I a liceului, alcătuiind mai ales poezioare satirice la adresa colegilor săi. Astfel după relațiile dlui Leon Scridon (L.B.C.) se cunosc următoarele versuri adresate unui copil cu care obișnuia să se joace :

Pe orizontul nostru apare un bărbat
În științe și arte foarte învățat
Căci știe fără eroare, cât e doi cu patru
Se miră al său părinte, se miră chiar și satu etc.

Ca elev în cursul inferior al liceului a mai scris poezia „Românaș“ :

Românaș copil de brad,
Lasă casă, lasă munte,
Vino, luptă, sari în frunte
Și fii liber, nu tot sclav.

1) Cf. „*Arhiva Someșană*“, Nr. 5, p. 38, și Dr. Leon Scridon, *Notițe biografice, amintiri din viața de elev a lui George Coșbuc*, în *Gazeta Bistriței*, VI—1926, Nr. 12, p. 7.

2) *Versuri și proză*, Caransebeș, 1897, p. 9. Informațiuni autobiografice ne mai dă Coșbuc în „*Notele*“ dela sfârșitul „*Firelor de tort*“ și în „*Foaia pentru toți*“, I, Nr. 23.

Lasă car și lasă plug,
Lasă toate și te bate
Cu hienele spurcate
Ce te țin în crudul jug.

Prinde'n mână pușca ta
Și-o descarcă în tirănie,
Scapă scumpa ta moșie
De sclăvia neagră, rea!

Având în vedere vârsta numai de 14 ani a poetului, poezia aceasta era o mare făgăduială pentru viitor.

Tot prin clasa a patra încercă să traducă cunoscutele versuri ale lui Heine despre limba stelelor.

Es stehen unbeweglich	Sie sprechen eine Sprache
Die Sterne in der Höh	Die ist so reich, so schön
Viel tausend Jahr, und schauen	Doch keiner der Philologen
Sich an mit Liebesweh.	Kann diese Sprache verstehn.

Ich aber hab sie gelernet...

Ca elev în clasa a șasea a scris, cum ne relatează tot dl L. Scridon (l. c.) aproape 160 poezioare lirice de câte 2 și 3 strofe (fiecare strofă din 4 versuri). Unele au fost citite în acel an și în anul următor la societatea de lectură a elevilor. Citez două: una pentru a se vedea influențele subt care a început să lucreze poetul, pe cea din urmă pentru că mai târziu a fost publicată în „Familia”, XXI—1885, Nr. 26 sub pseudonimul C. Boșcu.

Cea dintâiu e:

In poiana unde sună
Tristul filomelei cânt
In desișul fără margini
Imi săpați al meu mormânt.

Puneți-mi la cap o cruce
Căci am fost creștin curat
Iar de umbră dați-mi mie
Un brad verde încrângurat.

Ca să știe toți în lume
Precum bradul viscolit
Astfel sufletul din mine
De dureri s'a mistuit.

Aceste trei strofe ne reamintesc „*Ultima dorință*“ a Matildei Cugler-Poni, precum și, mai puțin, „*Mai am un singur dor*“ al lui Eminescu.

A doua poezie este: „*Unde zbor*“:

Unde zbor, oh, unde zbor,
Lacrimile din amor,
Poate'n nori, poate'n furtună,
Poate'n cer, poate că'n lună.
Nu, mărirea lor e sfântă,
Nu se uscă, nu se zvântă,
Ci conduse de un lung dor
Drept în inimă scobor,
Din ea ies, în ea scoboară,
Ah, sărmana inimioară.

În același timp a scris două nuvele („*Miron și Sorin*“ și „*Rodovica*“), precum și o piesă teatrală de conținut comic („*Barba lui Leib Mendelsohn*“) pentru care a primit dela tipograful Andrei Todoran un premiu de 50 florini.

Tot atunci începu chiar să și publice. „Cea dintâiu poezie am publicat-o la vârsta de 15 ani într'o foaie pedagogică din Ardeal. N'o mai am și nici nu știu ce era. Am publicat apoi fel de fel de încercări prin toate foile ardelenesti“, ne spune poetul mai târziu.¹⁾

Urmă numai decât admirația colegilor și atenția profesorilor săi. Îmi amintesc de un fost coleg de clasă al lui Coșbuc, care se despărțise de poet în clasa a cincina, pentru a trece în școala normală și a se face învățător. Acesta la vârsta de 40 de ani mai păstra cu sfințenie o baladă satirică pe care i-o dăduse strălucitul său fost coleg. Eram elev de liceu când am văzut-o și, neînțelegându-i însemnătatea, am întrelăsat să mi-o copiezi. Dascălul nostru a murit, iar cu el a dispărut și poezia. Dl Iuliu Bugnariu, nepotul poetului (cam de aceeași vârstă cu acesta) și astăzi știe pe din afară numeroase poezii necunoscute alcătuite de unchiul său în timpul când era elev de liceu.

Pentru ca să nu-l zmulgă dela îndeletnicirile sale literare, concăsenii săi au scutit pe Coșbuc dela munca „cohnăritului“ sau bucătăritului.²⁾ Ei își pregăteau adecă singuri bucatele.

¹⁾ Versuri și proză, p. 9.

²⁾ Vezi L. Scridon, l. c.

Relativ la felul cum a fost înțeles, prețuit și ajutat de profesorii săi, însuși Coșbuc ne spune: „Intâiele încurajări mi le-au dat profesorii mei de liceu care în vederea talentului meu literar mă scutiau de studiile științifice, și mai ales în matematică eram liber să urmez sau nu cursul, fiindcă n'aveam nici o tragere de inimă spre matematică și spre toate studiile din care e izgonită fantazia.“¹⁾

Încă din 1870 se constituise la liceul din Năsăud societatea de lectură a elevilor numită „*Virtus Romana rediviva*.“ Această societate funcționează și dezvoltă o activitate rodnică până în anul școlar 1876/7 când trebui să și-o întrerupă până la alcătuirea și aprobarea unui nou regulament. Abia în anul 1880/81 reînvie, fu „rediviva“ „*Virtus romana*“, dându-i lui Coșbuc prilejul să se distingă înaintea colegilor săi ca membru extraordinar al societății, căci membri ordinari erau numai cei din clasa a șaptea și a opta.

Admirația colegilor săi îl așează în anul școlar 1882/83 în scaunul de vice-președinte al societății, căreia poetul în cea dintâiu ședință îi dedică o odă, în care, pornind din anumite idei și cuvinte ale „*Răsunetului*“ lui A. Mureșianu, plângea soarta poporului românesc, căci:

Rănit până la suflet de „oarba tirănie“
O zi în libertate, sărmanul, n'a avut
Măcar să plângă'n taină trecuta-i vitejie
Amorul țării sale ce'n veci nu l-a pierdut
Nimic însă în fire de soarte-i nedomnit,
A libertății soare cu zor i-a răsărit.
Românul se ridică, dar slab de grea durerere:
El cere mână tare și brațe de eroi,
Dar cine să ne-ajute? În dar la cer vom cere.

Mântuirea și-o poate asigura numai prin muncă: „Cu-a noastre dintre noi“.

Era o mare cutezanță să se cetească astfel de versuri într-o societate de lectură studențească. Dar ele, precum și fragmentul privitor la trăinicia poporului românesc, care ne reamintește „*Sentinela Română*“ a lui Alecsandri:

¹⁾ *Versuri și proză*, p. 9. — Ca o ironie a sorții, trecut în București, primi dela Ministru o slujbă de... ajutor de inginer.

Căci n'a putut pe tine
Să te strivească-odată
Nici hanul cel sălbatec
Cu xerxica-i armată,
Nici fiii semilunii
Nepașnici și haini,
Dedați să vadă lumea
Cenușă și ruini.
Nici seclul lui Zapolia
Nu te-a răpus pe tine,
Nici oarbele partide
Și intrigi fără fine,
Chiar mâna prevedinții
Turbat te-a urmărit,
Dar tu printre blăsteme
Rămas-ai neclătit,¹⁾

redau fidel spiritul de intrasigență națională, „de îndrăzneală a revendicărilor noastre“, care-i stăpânia pe conducătorii grănicerilor din acest timp și pe profesori. Insași societatea nu se chiema *Virtus Romana rediviva*? Insuși districtul nu avuse, iar noul comitat nu avea și județul de-acum nu mai are ca marcă lupoaica cu gemenii care au întemeiat Roma? Dăinuia încă spiritul de redeşeptare națională introdus în regimentul grăniceresc de ofițerii italieni ai acestuia, în frunte cu comitele Silviu Tannoli, pe care îi izbiseră asemănările dintre limba, portul și obiceiurile noastre și ale lor și care „n'au ezitat un moment de a trata pe Românii militarizați ca pe descendenții anticelor legiuni și colonii ale Romei, au început a-i studia din acest punct de vedere, a face relațiunile oficiale către comanda supremă tot în sensul acesta.“²⁾ La propunerea lor, Impăratul Iosif al II-lea, cu ocazia vizitei sale făcute grănicerilor din ținutul Năsăudului (1773), a ordonat ca trei sate nouă să fie numite cu numele latinești *Romuli*, *Parva* și *Nepos*, care, împreună cu mai vechea *Salva* de origine slavonă (din *Salova*, iar aceasta din *salo* „loc gras“ + suf. *-ova*), în care însă ei văzură femininul latinescului *salvus*, alcătuiau versul *Salva Romuli parva nepos* și făgăduiau „mântuirea tinerei nepoate a lui

1) Cf. „Arhiva someșană“ Nr. 5, p. 27.

2) G. B[arițiu], *Istoria regimentului al II românesc grănicer transilvan*, Brașov, 1874, p. 10.

Romul.“ Cu același prilej regimentul II grăniceresc primi pe steagul său deviza *Virtus Romana rediviva*,¹⁾ care ajunsese mai târziu numele societății de lectură a elevilor liceului născăudean.

„Oda“ lui Coșbuc, deși stângace uneori, ca și poezia scrisă în clasa întâie de liceu, cu fondul lor național și revoluționar anunță pe viitorul poet al „*Nebunei*“ neiscălite („*Tribuna*“, VI—1889, Nr. 14)²⁾, care își pierde mintea când e necinstită de „groful“ Arpad, ce fierbea de patimi păgânești :

Ș'aici i-a izbucnit din ochi
Plânsoarea bob de bob,
Și jos, săcată din simțiri,
Căzu ea toată zdrob.
Domn groful, Domn și D[umne]zeu,
Ei ambii rād de rob.

Și noi? Să rādem înjurānd
Pe robi? De ce pe ei?
De ce nu domni? Giganți în drept
Și'n suflete pigmei,
Cu crucea'n mâni să pălmuești
Pe domni, ca pe mișei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anunță pe cel ce era să scrie pe „*In oppressores*“, care cuprinde versuri răscolitoare de suflete ca :

Dumnezeu ni-e într'ajutor,
Dacă și el e de-al lor,
Nu-l mai vrem ocrotitor,
Ne'nfrățim cu iadul.

Vestesc pe cel ce a scris „*Un cântec barbar*“, puternicul cântec de revoltă al barbarilor asuprași împotriva Romei și Romanilor asuprași, pe cari îi amenință cu răzbunarea cea mai nemiloasă :

1) După alții versul ar fi fost : „*Salve, Romuli parva nepos*“ = „Fii salutată, mică nepoată a lui Romul“, deoarece în acest timp erau două „*Salve*“ (v. G. Barișiu, o. c., p. 10; Al. Odobescu, *Moșii și curcanii*, în *Opere complete* (ed. Minerva), vol. I, București, 1906, p. 302; N. Densușianu, *Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria (1784—1785)*, București, 1884, p. 115, nota 1; M. Roșca, *Un vechiu cimitir românesc în fostul sat Vărarea*, Cluj, 1924, p. 9, unde redactarea versului se atribuie maiorului Cosimelli.

2) Poezia, lovind în stăpânii de-atunci putea să-i atragă neplăceri.

Ce-i viu sfășia-vom în dinți
Aprinde-vom templele tale,
Vom naște pustiul în cale
Vom face pe-ai voștri părinți,
S'ascundă trufașul lor chip
În togă, plângând de rușine,
I-om trece sub furci caudine,
I-om pune cu fruntea'n nisip,
Și fără de milă, călăi,
În fașe strivi-vom poporul
Și mândri vom pune piciorul
Pe gātu 'mpărăților tăi.

Pe autorul „*Morții lui Gelu*“, care, auzind arcașii lui Arpad
fugind după oștirea românească și cântând sălbatic,

De spaimă și groază tresare —
El moare! Și cântă păgânii!
N'au domn și n'au țară României
Și-adușii de vânturi în țară
Sunt astăzi stăpânii!

Invins și lovit de moarte, înainte de a-și da sfârșitul, își
roagă calul, tovarășul nedespărțit, când :

...poate, sosi-va o vreme,
Când munții vor fierbe, vor geme
Cu hohote mamele'n praguri,
Vor trece bărbații'n șireaguri,
Când buciwm suna-va, să cheme
Pe tineri sub steaguri.

.
.
.
.

Nechează-mi, și-atunci eu din groapă
Cunoaște-ți-voiu glasul.

Și-armat voi eu eși eu afară,
Și veseli vom trece noi iară
Prin sulți și foc înainte;
Să ție potrivnicii minte,
Că-s vii, când e vorbă de țară,
Și morții'n morminte!

Și profește astfel războiul pentru întregirea neamului, ca și în „Spade și corăbii“:

Visăm și noi, de mult visăm voinicul
Ursit să scape-o față de 'mpărat,
Cum Făt-Frumos ursit a fost s'o scape
.....

Veni-va El și peste munți și ape
Sumeț va stăpâni din Vest în Ost.
În inimă-mi o știu eu bine!
.....

Și va veni și-un timp dorit,
Când cele 'nguste-și vor mări cuprinsul
Când cele ce-au fost joc vor fi 'ntr'adinsul,
Și nu ne va 'ngrădi'n puteri învinsul
Șireag de munți

Tu rege, Prea mărit,
Al vremurilor de-atunci, Tu mândre nume,
Voiu fi'n mormânt cu suflet tresărit...

Anunță pe apărătorul neînfricat al limbii strămoșești din „Graiul neamului“:

..... BCU Cluj / Central University Library Cluj

Căți dușmani aveam pe lume!
Graiul ni-l cereau anume,
Să-l lăsăm!

.....
Dar nestrămutați strămoșii
Tot cu arma'n mâni au stat:

.....
Graiul lor de voie bună
Nu l-au dat.

Vor căta mereu dușmanii
Graiului român pierzare:
Dar să piară ei cu toții;
Nu l-au dat, și nici nepoții
Nu-l vor da.

Pe cântărețul iubirii de țară din „Cântec“:

Țar' avem și noi sub soare
Și-o râvnesc dușmani destui
Dar prin vremi asupritoare
N'am lăsat-o nimănu
.....

Pentru sfânta lege-a crucii
Pentru limba ce-o vorbim :
Ce de-oțel pe săbii lucii
Pus-am noi de când trăim !
Știe Dumnezeu de-i bine
Ori de facem vr'un păcat —
Dar noi știm c'ășa e bine
Să ținem ce-am apucat.
Pentru lege, pentru limbă,
Noi cu gura prindem foc :
Numai vântul se țot schimbă,
Inșă munții stau pe loc.

.
Pentru cel ce ne iubește,
Tot ce-avem noi dăm cu drag,
Dar când neamul ni-l hulește
Și vrășmaș ne vine'n prag,
Mii de oști cu el s'aducă :
Noi suntem Români destui —
Când de piept cu noi s'apucă
Aibă-l Ceru'n mila lui !

In alt *Cântec* (*Tribuna*, III—1886, Nr. 117) ne arată Coșbuc
că Ștefan Vodă cel Bun și Mare avea ac nu numai de, cojocul
Tatarului *dar (au) și în*

Că-i dușman bătrân Tatarul
Și ne calcă'n veci hotarul,

ci și de-al Polonului, de-al Turcilor, care

Las' să vină, de li-e dor,
Că-și cunosc ei plata lor,

și de-al Secuiului :

Tu, Secuiule, nebun,
Șezi acasă, când îți spun,
Șezi acasă și-mi dă pace ;
Șezi acasă, nu mă face,
Să-mi ridic armele mele,
Să te fac să plângi de ele !
Ci de vrei, vino la vară,
Că rău mie n'o să-mi pară,
Că-s de tine bucuros
Și cojocu-ți știu să-l cos.

Dar îi „e jale“ când trebuie să se lupte cu „fratele“ său Radul.

Cântă corbu'n fag cu rouă
Vai, de nu ni-ar cânta nouă,
Căci ne batem din bătrâni,
Noi Români cu Români!

.....
Mult mi-e jale necurmat,
Când văd frații cum se bat,
Și cum să nu-ți fie jale,
Când zac frații tăi pe cale,
Când vezi sângele părau
Și știi că-i din frate-tău!

Cuvintele acestea mai sunt actuale și astăzi. „Oarba neunire“ mai dăinuește, împiedecând desăvârșita contopire sufletească a „fraților“ uniți politicește. „Și cum să nu-ți fie jale...“!?

Revolta împotriva nedreptăților sociale, cum am putut să vedem din „Nebuna“, a dus-o Coșbuc în vechiul regat de-acasă din Ardeal. Ea e mai veche decât „*Noi vrem pământ!*“ În cea dintâiu asupritorii păturii suprapuse sunt de origine ungurească: sunt „grofi“, „dömni“. În cea din urmă ei se schimbă în „Ciocoi aduși de vânturi“. Iată cum a cunoscut Coșbuc la 20 ani starea fostului iobag ardelean, a necăjitului contribuabil român, care face să-i fiarbă sângele 'n vine:

Ce trist e prin odae! Când domnii vin și ieu
Tot, tot ce ai, sunt dânșii cari pun pe om la greu.
Când dânșii nu-ți dau chinuri, tu singur doară dai-ți?
În fundul căsii doarme din vremuri vechi un laiț
Bătrân și rupt, pe vatră dă licur un opaiț
Din ultimul oleu.

Și masă nu-i, căci masă au numai când e soare:
Prânzesc pe cornul vetrii, ci'n zi de sărbătoare
Când au și pot ca alții să ție zile mari,
Atunci iau ușa tinzii și-o pun pe patru pari
De fag, cari stau în fața odăii lor, și cari
Țin masa pe picioare.

Trei scânduri, cari au capăt pe vatră așezat
Și merg până pe laiț, fac slujba unui pat
Mai gol și mai nemernic ca tot ce-i prin odae...

(Străjerul, Tribuna, IV—1887, Nr. 293)

Ajuns mai târziu la Cluj, ideile grănicerești și naționale ale poetului au fost întărite prin sfaturile și cursurile profesorului Silași. La îndemnul acestuia traduse într-o frumoasă limbă românească poemul „Zlatna“ al lui Martin Opitz, un mare admirator al poporului nostru.¹⁾ Acesta ne spune că poporul popoarelor barbare „nu ne-a stricat nimic“:

114. Și totuși limba voastră prin timpi s'a străcurat
115. Intreagă, 'ncât cu dreptul e lucru de mirat.
Italia chiar este departe de trupină
Și 'ntocmai Esperida și Galia vecină:
Precât de puțin ele cu Roma se unesc,
Pe-atât de mult unit e poporul românesc.
120. In fie ce colibă cu pae-acoperită
Un sânge nobil spune, că limba moștenită
Și azi e tot aceeași, că datinile sânt
Păstrate cu credință, c'al vostru 'mbrăcământ
Și jocul chiar e martor, c'aveți trupină veche;
125. Un joc, care'n frumsețe abia-și află păreche.
Acum se face-o horă, acuma se desparte,
Acum pășesc cu toții, de mână prinși, spre-o parte,
Acum spre cealaltă; se 'nchină, fac ocol,
Dintr'înșii fiecare e-un dexter capreol.
130. Dar ce să zic acuma de fetele române?
Modeste, dar cu spirit; pe buza lor puține
Cuvinte-apar, cu toate că știu cugeta mult:
Decât ca să vorbească, mai bucuroase-ascult'.
Putere-aș despre ele vorbi destul, ci'n fine
135. Mă tem că o să cadă prepusuri peste mine.

Subt influența studiilor de literatura populară ale lui Silași, publicate la 1875 în „*Transilvania*“, p. 31—34, 37—40, 51—52, găsește o mare asemănare între eroii basmelor noastre și figurile mitice vechi:

Și văd toate-acele tipuri de grecești mitologii
Pe cari le-a creat avântul exaltatei fantazii.
Și privind adânc la ele îmi par toate-a fi asemeni
Cu-ale noastre tipuri; toate îmi par rude, îmi par gemeni.
Și 'nct tipurile sfinte de mitologii grecești
Se 'ncuscrează cu-ale noastre fantazii de prin povești

¹⁾ *Tribuna*, II—1885, Nr. 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113. — Martin Opitz a fost un poet german din suta XVII († 1639). Chemat de principele Gavriil Bethlen ca profesor la colegiul din Alba-Iulia, a petrecut un an în Ardeal. În acest timp a cunoscut pe Români.

Tot mai mult și tot mai tare, tot mai strâns până ce'n fine
Din subiectele 'nrudite un subiect comun devine! —
Din Helada rățăcit-a mitul vechilor eroi
Și p'o cale 'ndreptățită s'a prelins până la noi,
Pentru ca să mărturească sângele cu grea dovadă.
Din splendoarea ei cea veche ni-a păstrat vechea Heladă
Stol de basme și credințe, snop de tipuri, cari trăesc
Tainic înrădăcinate prin poporul românesc.

.....
Ah, îmi place mult povestea, căci poporul se descrie
Singur el pe sine însuși în povești și-mi place mie
S'ascult pe popor, ca astfel să observ cum s'a descris!¹⁾
Și zăresc poporul nostru, cu zimbire drăgălașe
Legănat cu-aceiași leagăn și 'nfășat cu-aceiași fașe
Ca și vrednicii războinici dela Tibru și Olimp!²⁾

Dar să ne întoarcem la Năsăud!

În anul școlar 1883/84 Coșbuc fu ales președinte al societății de lectură.³⁾ În ședința cea dintâiu rosti, după obicei, o „Vorbă“, cum îi zice el, în care, pornind din maxima scoasă din Jung că: „Cel ce rămâne numai în cercul gândirilor sale, acela rămâne în veci în simpla sa sărăcie“ îi îndeamnă pe colegi la muncă încordată și la cultivarea proprie.

Ca și în anul precedent, și în acest an Coșbuc dezvoltă o activitate cât se poate de rodnică, cetind tot ce se găsea în biblioteca societății de lectură, împrumutând cărți românești și streine de pe la profesori precum și reviste, mai ales germane de pe la deosebite familii. Între altele ceti cronica lui Șincai, pe Lenau,

1) Dl L. Scridon, l. c., p. 8 ne spune: „Coșbuc ca elev, în cursul superior, vacanțele de vară le petrecea la părinții săi în Hordou, sau la fratele său Leon, preot în comuna Leșu. Ieșia la câmp, acolo era în largul lui, admirând priveliștile din jur se cufunda în frumusețile naturii, citea la umbra unui copac, sta cu drag de vorbă cu muncitorii câmpului... Îi plăceau mult poveștile dela bătrânii satului și'n vacanțele de Crăciun și Paști cerceta pe bunii povestași din satul natal să-i povestească din „bătrâni“. Pentru impresia pe care i-au lăsat-o basmele auzite în copilărie cf. poezia: „Din copilărie“ (Fire de tort).

2) Cf. aceiași idei la Coșbuc în „Elementele literaturii populare“, din *Noua Revistă română*, vol. 1, Nr. 4, 15 Februarie 1900, p. 159—168.

3) Conducător al societății era Dr. Constantin Moisil. Coșbuc ținea mult la el, ceea ce nu l-a împiedecat — spun unii — ca să alcătuească la adresa profesorului său „cu ochi mici și barbă deasă“ o poezie glumeață în care i-se reproduceau cuvintele de indignare pentru lenea și obiceiul de a șopti al unor elevi: „Măi mișei, nu vi-i rușine?...“

Heine, Rückert și Kosegarten. Această lectură și-o completă sistematic în timpul când ajunse la universitate, cetind pe Schiller, Goethe și pe Petöfi în nemțește, cronicarii români și cazanii vechi.¹⁾

Nu mai este nevoie să spun că el era „copilul răsfățat“ al familiei, bardul satului în timpul vacanței. Nu numai asculta, dar și povestea și versifica.

„Când trăiam acasă, la Năsăud“, ne spune poetul, „eu eram un fel de „artă poetică“ ambulată a satului. Învățam pe flăcăi strigătele ocazionale, pe cari să le chiuie la horă; învățam pe fete doine, să le cânte la șezătoare. Improvizam pe atunci foarte lesne versuri populare.

Frate-meu, care nu învățase carte și era flăcău în rând cu flăcăii satului, era mijlocitorul. Odată îi făcusem unei fete o epigramă. Frate-meu a chiuit la horă „strigătura“ făcută de mine. A prins. Toți flăcăii o învățaseră și o chiuiau. După vre-o patru ani, mai mare mirarea mea: în revista „Familia“ din Oradea-Mare citesc o poezie populară culeasă din jurul Lăpușului. Era epigrama mea!²⁾

Nu e mirare dacă în mintea lui Coșbuc care era un conservator, un inadapabil dârz și îndărătnic, un desrădăcinat credincios gliei din care a fost smuls, stăruiau cu patimă amintirile trecutului: mama și familia sa la care ținea mult, profesorii și colegii cu pășaniile de la școală, grănicerii, satul cu horele și șezătorile la care lua parte alături de frate-său Aurel. „El le alinta în fiecare ceas, le orânduia, le netezia cu patimă și cu delicatețe, se înfășură în dantelele lor ușoare, le stropia cu plâns și cu flori de busuioc, iar într'o zi le-a adunat una lângă alta, scumpeturi într'o ladă de zestre țărănească, minunată, cu creștături și arabescuri înflorite, și le-a zis: *Balade și Idile*“.³⁾

Dorul de cei rămași acasă se vede bine din scrisorile trimise tatălui, fraților, cumnatului și celorlalte rudenii ale sale.⁴⁾

Când prin 1910 o amnestie colectivă îi dăde puțința de a se rentoarce acasă, se grăbi să vie cu cel dintâiu tren la dragii săi,

1) Cf. L. Scridon, l. c.

2) Cf. Constanța Marinescu, o. c., p. 266.

3) O. Goga, *Coșbuc*, discurs de primire, București, 1923, p. 17.

4) Vezi „*Arhiva someșană*“ Nr. 5, pp. 38—43.

trecând frontiera pe care, ca să-și stâmpere dorul de pământul Ardealului, o privia în fiecare vară la Predeal unde-l opriau jandarmii cu pene de cocoș. Și-a revăzut rudele, pușinii prieteni care i-au mai rămas pe la Năsăud, grănicerii cu întreg felul lor de a fi și de a trăi, și a înnoit și înviorat în câteva seri glumele dela Rahova.¹⁾

Și-a revăzut căminul părintesc, a cărui viziune din copilărie o zugrăvise în colori atât de vii în „Colindătorii“ (*Fire de tort*):

Cad fulgii mari încet sburând
Și'n casă arde focul,
Iar noi pe lângă mama stând
De mult uitaram jocul.

.....
Și-auzi! Răsar cântări acum,
Frânturi dintr'o colindă,
Și vin mereu, s'opresc în drum,
S'aud acum în tindă —
Noi stăm cu ochii pironiți
Și fără de suflare

.....
Și până nu făceau în prag
Noi nu vorbiam nici unul —
Sărac ne-a fost, dar cald și drag
In casă-ne Crăciunul.
Și când târziu ne biruia
Pe vatra caldă somnul,
Prin vis vedeam tot flori de măr
Și'n fașă mic pe Domnul

Și-a revăzut casa unde-și petrecuse copilăria, a cărei amintire, precum și a pitoreștilor ei împrejurimi, o evocase în „*Fragment*“.²⁾

In vale văd căsciora cu streășină de brad;
Aud târziu prin noapte părăiele ce cad
Cu vuet de pe dealuri; și'ntinsele păduri
In cor își cântă doina cu zeci de mii de guri.

¹⁾ Rahova și Grivița s'au numit de cătră căturarii năsăudenii două hoteluri din Năsăud în amintirea luptelor victorioase dela Rahova și Grivița (Bulgaria) din războiul pentru independență pe care le-au sărbătorit într'un banchet. Încă o dovadă de ideea de unitate națională de care erau stăpâniți Năsăudenii.

²⁾ *Fire de tort*. Scrisă în 1890.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar icoana iubitoarei sale mame dispăruse de mult din acest cadru. Și cât de înduioșător o zugrăvise poetul copleșit de durerea înstrăinării:

.....
..... Te pleci și mă desmierzi
De drag, o dragă mamă, mă afli și mă pierzi
Din ochi, îmi iei o mână și'n mâna ta o strângi
Și-mi faci cu dânsa cruce pe piept, și par'că plângi.
Iar azi tu plângi într'una... Ori poate-așa cred eu,
Căci azi tu-mi ești departe, și tu și Dumnezeu.

Tot așa și în „*La Paști*“ (*Fire de tort*):¹⁾

.....
.....
Ah, iar în minte mi-ai venit
Tu, mama micilor copile!
Eu știu că și'n aceste zile
Tu plângi pe-al tău copil dorit!
La zâmbet cerul azi ne cheamă
Sânt Paștele! Nu plânge mamă!

Slavici, unul dintre cei dintâi sprijinitori și sfătuitoari ai poetului după plecarea din Năsăud, afirmă după o mărturisire a acestuia, că în poezia *Mama (Fire de tort*²⁾, mama pe care o invoacă Coșbuc, nu este propria mamă a acestuia, ci „o plăsmuire a poetului care și-le privește toate cu simțământul ce vrea să producă.“³⁾

O iubire atât de adâncă, o milă atât de plină de duiosie față de mama despărțită de fiul său, al cărui dor o mistuie, nu poate să ne zugrăvească însă decât cel ce a avut însuși aceste sentimente și a cunoscut într'adevăr dragostea și dorul de mamă pentru un fiu depărtat, pe care o redă cu toate înfățișările ei.

In vaduri ape repezi curg
Și vuet dau în cale,
Iar plopi în umedul amurg
Doinesc eterna jale.
Pe malul apei se'mpletesc
Cărări ce duc la moară —
Acolo, mamă, te zăresc
Pe tine într'o căscioară...

1) Scrisă în 1890.

2) Scrisă în 1892.

3) „*Adevărul literar*“ Nr. 13, anul II, 20 Februarie 1921; cf. și C. Marinescu, o. c. p. 165.

Și firul tău se rupe des,
Căci gânduri te frământă,
Spui șoapte fără de'nțeleas
Și ochii tăi stau țântă,
Scapi fusul jos; nimic nu zici
Când fusul se desfiră...
Te uiți la el și nu-l ridici,
Și fetele se miră.

...O nu! Nu-i drept să te'ndoiești!
La geam tu sari deodată,
Prin noapte-afară lung privești —
„Ce vezi?“ întrebă-o fată.
„Nimic... Mi s'a părut așa!“
Și jalea te răpune,
Și fiecare vorbă-a ta
E plâns de'ngropăciune.

Intr'un târziu, neridicând
De jos a ta privire:
„Eu simt că voi muri'n curând,
Că nu-mi mai sunt în fire...
Mai știu și eu la ce gândeam?
Aveți și voi un frate...
Mi s'a părut c'aud la geam
Cu degetul cum bate.

Dar n'a fost el!... Să-l văd venind,
Aș mai trăi o viață,
E dus, și voi muri dorind
Să-l văd odată'n față.
Așa vrea poate Dumnezeu,
Așa mi-e datul sorții,
Să n'am eu pe băiatul meu
La cap, în ceasul morții!“

Afară-i vânt și e'nmorat,
Și noaptea e târzie;
Copilele ți s'au culcat.
Tu, inimă pustie,
Stai tot la vatră 'ncet plângând:
E dus și nu mai vine!
Și-adormi târziu cu mine'n gând
Ca să visezi de mine!

Afirmațiunea lui Slavici totuși nu este lipsită de temei. Dovadă este faptul că același motiv este utilizat cu toate amănunțele lui în „Strigoiul“ (Ziarul unui pierde-vară):

Acum tu poți s'o 'ntrebi, că n'ar răspunde.
Punându-și pe genunchi uitatul fus,
Pe-un scaun vechiu în fața vetrei scunde
Privește'n foc, și Domnul știe pe-unde
E gândul mamei dus.

E singură pe lume, și pierdută

.....
Și-acum de-abia s'a închis mormântul bine
Pe singurui-i copil ajuns flăcău

.....
Tresare-acum, Ea dă să-și toarcă firul,
Și-l uită în curând.

Deodată 'ntoarce capul fulgerată
Spre prag. Dar nu-i nimic. I s'a părut
Că sună clanța ca din mâni purtată.
Se'ntoarce spre fereastr'-apoi deodată,
Dar geamul e tăcut.

Se uită lung la geam. E noapte-afară,
Și lună'n cer ca ziua. Și-i târziu.
Se uită'n jur prin colțuri, spre cămară...
Și-apoi se'ntoarce 'ncet spre ușă iară —
Tăcere și pustiu.

Se scutură, cu frig, pe scaun mama
Și'nchide ochii strâns, și stă pe loc.
A fost icoana'n colț, pocnise rama.
Ea-și șterge ochii umezi cu năframa
Și iar privește'n foc.

Cum a relevat dl S. Pușcariu (*Luceafărul*, IV—1905, Nr. 8, p. 171-2), în seria poeziilor privitoare la mama poetului trebuie pus și cântecul XXV de pe p. 231 a ediției I din „*Balade și Idile*“ (în celelalte ediții el a fost omis). Această „poezioară nepretențioasă de două strofe...-i identică cu poezia „Mama“. Deosebirea stă numai într'aceea că ea e turnată dintr'odată, că poetul de astădată n'a avut tihna sufletească să scrie opt strofe lungi, artistul n'a avut răgaz să pună surdina sentimentelor sale, ci ele au debordat deadreptul. La un pahar de vin. În mijlocul veseliei gene-

rale apare imaginea mamei care plânge de dorul lui, și capul lui cade de odată pe mână și sufletul lui se topește în aceste versuri:“

Ei veseli repetau cântarea	Depart'e'n văi e o căscioară
Ciocnind paharele în cor,	Cu prispa netedă de lut
Eu mi-am lăsat pe mână capul	Și mama coase, și-a ei lacrimi
Și n'auziam cântarea lor.	Stau umede pe ce-au cusut.

Potolindu-și dorul de-acasă, dete o raită prin orașele ardele-nești prin care avea prieteni și de care-l legau amintiri de studii, gazetărie, luptă și tinerețe. Poetul Goga l-a întâlnit atunci. Iată ce ne povestește el despre această întâlnire:

„Mi-aduc aminte la Sibiu, când a călcat întâi după douăzeci și câțiva de ani, palid, bolnav, neurastenic, copleșit de amintirile tinereții, voluptatea revederii îl durea. Se nemerise tocmai o serbare culturală, lume dimprejur era adunată într'o sală de conferință. Mi-a cerut să-l duc acolo fără să suflăm un cuvânt. L-am dus. S'a retras într'un colț de balcon și s'a pitit să nu-l vadă nimeni. Privia cu un tremur de pleoape în toate părțile, la țărani din Rășinari, la costumele dela Săliște, la ceata de preoți, brâne albastre, brâne roșii... O mișcare s'a produs subit în sală, cineva l-a recunoscut, lumea întregă s'a ridicat în picioare să-l vadă, să-l aclame. Deodată un glas de popă târăgănat a început cântecul și într'o clipă femei, bărbați, copii s'au asociat și a cântat toată lumea și cânta și el plângând:

Pe umeri pletele-i curg râu
Mlădie ca un spic de grâu
Atâta mi-e de dragă...“¹⁾

În toamna anului 1913 s'a sărbătorit jubileul de 50 de ani dela întemeierea liceului din Năsăud. A luat parte și Coșbuc. Când conferențiarul (tot cel de acum) a pomenit numele lui Coșbuc între absolvenții care au făcut cinste liceului, mulțimea a izbucnit în urale nesfârșite. Poetul a rămas foarte afectat.

Mândria de urmaș al grănicerilor purtați și căliți în nenumărate lupte, pe fronturi foarte depărtate, iubitori de învățătură până la renunțarea la mari bunuri materiale de dragul răspândirii acesteia printre fiii lor, a fost trezită și alimentată în Coșbuc prin

¹⁾ O. c., p. 26.

tradiția din școală și acasă. Se putea ca poetul de mai târziu să-și uite de falnicii săi grăniceri?

Încă din 1888, la îndemnul profesorilor Alexi și Pletosu,¹⁾ se gândia să facă „o odă pentru gimnaziul cel nou“, „dar' nu cum știu Năsăudenii, ci cum știu eu“, scriea el fratelui său.²⁾

Cu data de 8 Aprilie 1906 îi scrisese dlui V. Șotropa că are „vre-o 24 de poezii, toate epice, referitoare la viața trecutului milităresc al Năsăudenilor.“ Credea că „ele, negreșit, ar fi cel mai frumos și mai trainic monument ce li se poate face grănicerilor noștri“, pentru că i-ar face „cunoscuți prin literatură, tuturor Românilor.“ Și adăuga: „Voiam să iau câteva din ele în volumul ce-l public acum, amestecate printre altele, iar pe cele rămase să le împart prin viitoarele volume. Dar mi-a fulgerat o idee. Să le adun numai pe ele într'un volum... publicat acolo la voi, bună oară în Bistrița.“³⁾ Cu toată stăruința d-lui Șotropa,⁴⁾ volumul poeziilor grănicerești n'a luat ființă, iar în volumul gata de publicare a intrat o singură poezie grănicerească: „*In spital*“,⁵⁾ în care este vorba de un soldat rănit care nu înțelege limba străină — nemțească — a împăratului venit să cerceteze spitalul improvizat din Veneția. Acest soldat împreună cu ceilalți tovarăși de suferințe ai lui

„Sunt vitejii din pământul
Cel de râuri plin.

Pe unde trec ei veseli vara
Peste munții suri și goi;
Ei de-acolo sunt, din țara
Turmelor de oi...

Scoborînd din munți de-a-dreptul
Par în lupte-oșteni bătrâni.“

„*Sunt Români*“, îi explică generalul tânărului împărat.

„In supremele momente
Când căzură peste noi
Alte patru regimente,
In Amurg cu ploi.

¹⁾ Fost profesor de limba română al lui Coșbuc.

²⁾ „*Arhiva someșană*“ Nr. 5, p. 40.

³⁾ „*Arhiva someșană*“ Nr. 5, p. 51.

⁴⁾ *Ibid.*, p. 52—53.

⁵⁾ *Ziarul unui pierde-vară*, p. 135.

Adunați Româniî'n vale
Zid în urmă ne-au rămas,
Stăvilind dușmanii'n cale
Până ne-am retras.

.....
Toți ca lei se luptară
.....

Și-au murit pentru'mpăratul
Sute de viteji...

Dintre cei scăpați de moarte și ajunși răniți prin spitale, cel din fața împăratului s'a distins deosebit. Fiind stegar de regiment și-a mântuit steagul cu cinste:

„Steagul său, de lângă cruce
Până'n poală de desupt,
Dând cu dinții să-l apuce
Rând pe rând l-a rupt!

Și lăsând prăjina goală
Ocoli păduri și stânci,
Doborît de răni și boală
Și târit pe brânci.

Printre străji și printre cete
Ziua stând ascuns prin văi,
Pân'a patra zi când dete
De fărtași de-ai săi.

N'avea graiu, de răni umplutul
Suflet, vai n'avea de fel —
Dar un steag, pierdut crezutul,
Brâu în sân la el!

Cald bătea'n ferestre-Amurgul
Nimeni n'a mai zis nimic.
Și plecat spre pat Habsburgul
Cătr'acest voinic
Blând l-a sărutat pe frunte...*

numindu-l „copil al său“.

Evident este vorba de un cunoscut episod din istoria militară a grănicerilor năsăudeni. Coșbuc l-a prelucrat și în proză sub titlul „Româniîi ținând drumul lui Napoleon cel mare“, (*Dintr'ale neamului nostru*, București, 1903, pp. 75—78) dovedă cât de serios începuse să studieze istoria grănicerilor în vederea volumului de poezii grănicerești pe care intenționa să-l

scrie și să-l publice. Subt comanda singurului Neamț, care se afla în el, maiorul Voestenradt, ne povestește Coșbuc, „îndrăcitul“ batalion de „cătane negre“ l-a oprit trei zile pe tânărul general Napoleon la Arcole, la Areda Veneției, apărând un pod de peste râul Apone. Acest pod era pozițiunea cea mai importantă. Dacă Austriacii l-ar fi păstrat, noul corp de armată ce le sosia l-ar fi zdrobit pe Napoleon, luându-l din spate. Dacă ar fi luat podul Francezii, armata austriacă la rândul ei era încunjurată, atacată din spate și nimicită. „Chiar în capul podului stetea căpitanul Rotariu, care a și fost ucis în ziua întâiu.“ Dintre cei dintâiu luptători se mai pomenesc în acte „stegarul Toader Răul — eroul baladei noastre, — sergentul Gavrilă și căpitanul Herța cu cetele lor.“ Pentru ca să respingă pe grăniceri Napoleon a fost nevoit să ia singur steagul în mână și să comande atacul. „In învălmășeală, adjutantul său, Muinon, a căzut lângă el; Lannes, generalul a fost rănit, și însuși Napoleon, apucat de vârtejul soldaților săi cari fugiau, a ajuns în mocirlă și a scăpat cu greutate din noroiu.

A doua zi lupta la pod, cu Românii, a ținut din zori până seara. Napoleon însă, prin mișcări dibăce, a încunjurat poziția și a făcut a treia zi pe la amiază să se retragă Austriacii din poziția lor. Românii însă la pod au ținut lupta până în amurg și apoi s'au retras și ei.

Intr'acele zile au murit din batalion un căpitan și unasută-treizecișicinci de ostași, trei căpitani și doi locotenenți și șasesute-cincizecișipatru de soldați au fost răniți. Un căpitan cu 45 de oameni au ajuns în captivitate. Dintre răniți au murit în zilele următoare 260, așa că apărarea podului au plătit-o Românii cu viața a 395 de oameni. In mâinile Românilor au încăput 350 de Francezi, luați ca prizonieri.“

„Nu e de comparat, bine-înțeles“, observă Coșbuc, „dar cu toate acestea pomenesc aci lupta dela Călugăreni, pentrucă amândouă aceste lupte au puncte de asemănare“. Napoleon însuși a dat foarte mare însemnătate acestei lupte. „In raportul ce-l face cătră directorul republicei spune limpede, că singur acest batalion l-a adus în neputința de-a încunjura și de a strivi cu totul armatele imperiale ale Habsburgilor.“ Admirând deci statornicia și rezistența neînchipuit de eroică a batalionului „îndrăcit“, „cronicarii

pun în gura lui Napoleon cuvintele că de-ar avea el un asemenea batalion, ar ajunge la Viena în trei zile“.

Amintirea numelui stegarului Toader Răul, precum și cuvintele „în amurg“, până la care ni se spune că a ținut lupta atât în articolul de proză, cât și în baladă, după care se adaogă că „apoi s'au retras și ei“, ca și faptul că se vorbește de „sute de viteji“, ne arată identitatea subiectului acestor două produse literare.

Se pare că însuși Coșbuc și-a dat seama că n'a izbutit să realizeze în balada „*In spital*“ măreția acestei lupte așa cum a dorit. Celelalte subiecte grănicerești, la care se gândia el,¹⁾ după toată probabilitatea, erau mai puțin potrivite decât acesta pentru a fi povestite în versuri epice nemuritoare. Această împrejurare a fost, se vede, pricina că poetul nostru a renunțat la alcătuirea volumului de poezii grănicerești. „Cel mai frumos și mai trainic monument ce li se poate face grănicerilor noștri“ a rămas astfel nerealizat. În schimb „grănițerii“ — forma întrebuițată de strămoșii noștri, pe care o găsim și la Coșbuc — și-au ținut de sfântă datorie să-i aducă prinos nemuritorului lor poet cel dintâiu monument în bronz care i s'a făcut. Poetul a avut fericirea să vadă, fiind în viață, acest rod al admirației și dragostei curate, pe care o doria. Ce n'a făcut încă o țară bogată care-i datorește mult, a făcut un biet colț de țară condus de oameni iubitori de bine și frumos și care înțeleg ce înseamnă cultul eroilor în viața unui popor. Laudă lor!

Coșbuc ne-a lăsat o singură amintire din viața sa de elev al liceului din Năsăud. Este anecdota „*Heu quale portentum*“²⁾ titlu împrumutat de la Horațiu care strigase aceste cuvinte³⁾ cuprins de spaimă când, ieșind la plimbare se depărtase prea mult de oraș și dintr'o pădure apropiată îi ieșise un lup în cale. Lui Coșbuc și colegilor săi, aproape toți „băieți de țărani oieri“ cu „căciuli și ițari“, care cunoșteau lupii din întâlniri „față la față“, li

1) Poezia „*Murind*“, care ar fi putut intra și în volumul de poezii grănicerești, are un caracter general. Nu ni se indică prin nimic de ce neam și din ce regiune era soldatul care „în umeda nopții răcoare... departe de-ai săi, se sbate și geme și moare.“ Tot așa e și „*Graiul neamului*“ și „*Cântec*“.

2) *Versuri și proză*, pp. 105—115.

3) Vai de mine, ce monstru am văzut.

se păru ridiculă frica lui Horațiu. Vorbele de spaimă ale acestuia rămaseră proverbiale printre ei și le întrebunțau cu rost ori fără rost ori de câte ori voiau să stârnească râsul. Erau aproape uitate când unul dintre colegi, fără să-și dea seama de ce o să urmeze, le întrebunță pentru a anunța pe șoptite întrarea strașnicului și nu tocmai simpaticului profesor de grecește.¹⁾ Hohotul homeric care se porni le aduse pedepse mari: închisoare cinci Dumineci de-a rândul, câte opt ceasuri pe zi, și nota cea mai rea la purtare. Gluma și râsul, firește, a'nctat.

Coșbuc ne spune că de câte ori vorbeau de fuga lui Horațiu le „vinea în minte și Țiganul care fugea fuga orbului peste câmpii, de groază că auzise pădurea vâjăind“ (p. 107). Anecdota aceasta se vede că i-a plăcut mult, — pățania lui Horațiu îi mărise farmecul, — căci a prelucrat-o poate chiar atunci, poate mai târziu, sub titlul „*Lupii Țiganului*“ și a publicat-o, ca student universitar, în „*Cărțile Săteanului Român*“, cartea IV din Anul 11, Blaj, 1/13 Aprilie 1886, pp. 53—59.

Danciul Cuma se pornise la oraș. Și-a târguit
O lulea de cea domnească, precum nu s'a pomenit
Nici la neam de neam de Cumă; avea cămiș²⁾ plin de stele,
Dar știi stele tot de-aramă, cu flori galbine între ele,
Și-avea ciucuri verzi luleaua, iar la ciucuri și canaci:
Era vrednică să fie cumpărată în trei șuștaci!

Inturnând seara spre casă, Danciul pășia 'ntins și tare
Și se tot gândea că'n satul, unde șede el, mai are
Cineva lulea ca dânsul?..
Bucuria-i însă scurtă. Soarele mai apunea
Când se pomeni țiganul în tufiș..

Nu mai umblase singur, văzându-se fără tovarăși se îngrozi,
o mișcare a tufișului îl făcu să tresară și să scape pipa din mână.
Crezu că sunt lupi.

Și pe cât pășia mai tare, tot pe-atâta tremura,
Și se tot împlia de spaimă și mai mort de frică pare,
Ba 'ncepuse-acum și vântul să mai sufle și'n mișcare
El a pus întreg frunzișul

¹⁾ Ioan Tanco, poreclit și „Dăcul“.

²⁾ Țeavă de lulea (pipă) < srb. kamiș (< turc. kamyş) v. *Dicț. Acad.* vol. I, partea II, p. 69.

Pe când ieşia dintre tufe bietul Cuma zăpăcit
Dă cu ochii mai de-o parte de-un Român ce sta trântit
Sub o salcie la umbră . . .

Românul îl cicăleşte şi-l întrebă că de ce fuge şi i-e frică.
Țiganul îi spune că'n pădure sunt lupi „câte-s albine într'un mi-
lion de stupi“, dar lui nu-i e frică. Luat de Român mai cu gluma,
mai cu şiretenia, recunoaşte în sfârşit că n'a văzut nici un lup şi
dac' a tremurat şi a fost galben la obraz ieşind din codru, pri-
cina n'au fost lupii,

„ . . . prin cea pădure n'au fost lupi, n'a fost nimică,
Dar mişcase frunza'n tufe şi eu stam să mor de frică.“

Asupra păţaniei lui Horaţiu Coşbuc insistă şi în satira „*Dr.
Juris*“ publicată în „*Tribuna*“, VI—1889, Nr. 53:

Ei [scriitorii latini] scriu nimicuri numai, căci am interes oare
Să ştiu eu, că pe Flaccus a fost mai să-l omoare
Un pom ce se răstoarnă slăbit şi scorbuos?
Fricosul însuşi spune, că el a căzut jos,
Când un biet lup în codru[] sabinic i s'arată.
De ce să ştiu că Flaccus bea vin câte-odată
Şi-apoi pe Via Sacra din datini se plimba?

* * *

Informaţii interesante privitoare la îndeletnicirile literare ale
lui Coşbuc din timpul când era elev de liceu găsim în procesele
verbale ale societăţii de lectură „*Virtus Romana rediviva*“ şi în
almanahul acesteia, „*Muza someşană*“, anii 1882/83 şi 1883/84.
Deşi, în baza dispoziţiilor regulamentului, aceste poezii nu puteau
fi publicate, unele dintre ele totuşi au văzut lumina tiparului (în parte
subt iscălitura pseudonimă anagramatică C. Boşcu şi cu schimbări
mai mult ori mai puţin radicale), mai ales când poetul părăsise
băncile liceului şi se înscriesese la universitate.¹⁾ În cel dintâiu vo-

¹⁾ În „*Amicul Familiei*“, „*Şcoala practică*“ a lui Vasile Petri, „*Familia*“
lui I. Vulcan, „*Calendariu pedagogic*“, „*Tribuna*“, *Cărţile Săteanului român*,
redactate de I. Pop Țeteganul ş. a. — Cf. şi L. Marian, *Versuri de Coşbuc
uitate în Renaşterea Moldovei*, anul II, Nr. 8—9 (Chişinău, Iulie 1921), p. 13.

lum al „Muzei Someșane“ Coșbuc are 51¹⁾, în al doilea 3 (mai lungi)²⁾, cu totul 54 poezii și o nuvelă.

Dar aceste volume nu cuprind tocmai toate poeziile lui Coșbuc scrise în anii din urmă ai liceului și cetite la societate. Lipsese d. p. „Mireasa vântului“ cetită în 4 Martie 1883, precum și „Pe pământul Turcului“, cetită în ședința festivă din a. 1883/84 și publicată în *Tribuna*, II—1885, Nr. 246, 247, 248, 249 și 250. Nu găsim nici balada „Draga mamei“, publicată în *Tribuna*, III—1886, Nr. 119, 120, 121 și 122, unde este datată „Năsăud, 1883.“³⁾ Nu găsim nici balada „Cias-rău“ scrisă tot atunci și publicată în *Tribuna*, V—1888, Nr. 124, cum nu găsim nici „Femeile din Weinsberg“ (trad. din Bürger), care, numai cu colecția nu destul de completă a „Tribunii“ pe care o am, nu pot controla dacă n'a fost publicată. Lipsese și „Mama Casiana“ și „Cuvintele coranului“ (trad. din Zedlitz) tipărite în t. I și II (1882/83 și 1883/84) din „Școala practică“ a lui Vasile Petri, cu toate că se indică că autorul este mai în urmă „stud. cl. VII“. Observ că tot ca elev de liceu (a. 1883/84) a scris și „Dragoste 'nvrăjbită“ din „Fire de tort“, cum arată însuși poetul în „Notele“ dela sfârșitul volumului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) 1. Societății „Virtus Romana Rediviva“. 2. Stâncile strig' Amin. 3. Coroană și sceptru. 4. Și știți? 5. Dorurile. 6. Văi cu văi. 7. Și-am întrebat. 8. Cântec. 9. Am cercat. 10. Un brad. 11. Dacă... 12. Invățăm. 13. Cine plânge... 14. Arabii și dracul. 15. Un exemplu de graiu... 16. La un leneș. 17. Liberalul. 18. Lui Ș. 19. Corin. 20. Turpin. 21. Filosoful. 22. Nos et musa. 23. Reverie. 24. Pepelea din cenușă. 25. Omul plânge. 26. Am cântat. 27. Inima lui. 28. A căzut. 29. Tu râdeai. 30. Tablou. 31. Pe față. 32. La fântână. 33. Tiraneii. 34. Regret. 35. Soartea lor. 36. N'am. 37. Inzadar. 38. Găcitură. 39. Undele mării. 40. Ciudate-s împărțite a pământului comori. 41. În ambiția lor se ceartă. 42. Face-m'aș un vulturaș. 43. Până când. 44. Prietinel mi-i bun orator... 45. Vântul bate'n miezul nopții. 46. Cum curgând. 47. Unde sbor. 48. Fete blânde. 49. Ce cânti dragă? 50. De-ai lăsa. 51. La mulți.

2) 1. Vorbă (discurs). 2. Răzbunarea florilor. 3. Chidre. 4. Tablou de seară. 5. Roza hahemului (nuvelă, trad.).

3) În biblioteca școlii din Hordou (Nr. 13—1898) s'a păstrat însuși manuscrisul din 1883, iar pe el sunt notate de Coșbuc cu o cerneală mai proaspătă toate schimbările făcute între „18 - 23 Mărțișor 1886“ pentru redacția trimisă spre tipărire „Tribunii“. Manuscrisul cuprinde și redacția cea dintâiu a poeziilor „Cias-rău“ și „Femeile din Weinsberg.“ El a fost dat de dl inv. dir. Anton Demian dlui Virgil Șotropa pentru a-l publica în „Arhiva Someșană“ (vezi Nr. 6).

În sfârșit cel mult în vara anului 1884 a fost scrisă poezia „*Filosofii și plugarii*“ (după o poveste populară), publicată în *Tribuna*, I—1884, Nr. 188 și 190.

Caete cu poezii de-ale lui Coșbuc din vremea când era elev de liceu au mai rămas pe la deosebiți prieteni ai lui dela care s'au rătăcit sau au dispărut. Poeziile rămase pe două foi dintr'un astfel de caiet se pot ceti în Nrul 5 al „*Arhivei Someșane*“, pp. 26—27. Un întreg caiet de acest fel avea dl Șt. Scridon, care l-a predat regretatului I. Scurtu, printre hârtiile căruia se mai poate găsi. Un alt caiet, cu o seamă de poezii cunoscute (*Stâncile strigă Amin*), cu altele necunoscute (*Poarta lui Beneș*), cu traduceri din clasici, d. p. fragmente din Iliada și Odiseia lui Homer, avea dl Alexandru Pteancu dela fratele lui Coșbuc, Aurel. I-a fost risipit de bolșevicii unguri în timpul revoluției.

Am insistat cu alt prilej într'un mic studiu publicat acum câțiva ani¹⁾ asupra acestor poezii, relevându-le importanța. Cercetate cu înțelegere și ținând socoteală de împrejurări, ele sunt o icoană clară a felului cum se poate desvolta spiritul unui elev bine înzestrat într'o direcție, pe care n'o părăsește în viață, dacă și împrejurările — mai ales dascălii — îl ajută după puțință. Viitorul elevilor este de cele mai multe ori o enigmă pentru profesori. Nici odată nu se poate spune cu siguranță ce se va alege din cutare copil. Totuși oarecare inclinații se pot întrevădea încă de pe băncile școlii. Când e vorba de elevi cu inclinații literare, sânt de deosebit interes cărțile pe care le citesc, din care-și fac cultura și de obicei traduc, și ideile care-i preocupă la început. Iată pentru ce găsesc nimerit să insist din nou și mai complet asupra celor dintâiu traduceri ale lui Coșbuc, precum și a unor idei și subiecte pe care el le-a urmărit până chiar în vremea din urmă a vieții sale. Vom afla lămuriri interesante asupra influențelor sub care a început poetul să lucreze mai întâiu: afară de Alecsandri și literatura populară, „clasicismul greco-roman și neoclasicismul german i-au împrumutat din mijloacele lor, ca să-și realizeze cu mai multă înlesnire opera intuiției lui sigure și pricepute.“ Vom intra în odaia de lucru a lui Coșbuc, vom vedea cum își alegea subiectele și

¹⁾ G. Coșbuc, *poetul liceului grăniceresc din Năsăud*, în *Transilvania*, LII—1921, pp. 837—860.

cât de cu grijă le prelucra. Vom vedea cum Coșbuc, încă fiind elev de liceu, a început să lucreze aproape în toate direcțiile pe care le-a cultivat mai târziu.

Se știe că Coșbuc a tradus mult și bine. El însuși ne spune în „Notele“ adause la volumul său *Fire de tort*: „Eu am tradus mult în viață; am tradus toate poeziile lui Anacreon — multe dintre ele sunt publicate în „Tribuna“ — am tradus poeziile lui Catul; aceste sunt mai toate publicate într-o revistă „*Amicul Familiei*“ din Ardeal; am tradus metamorfozele lui Ovidiu; eclogele lui Virgil — cea dintâi publicată în *Antologia* domnului Manliu; — am tradus comedii din Plaut, Terențiu și Aristofane, pe cari o să încep să le public îndată după apariția acestui volum; am tradus din poezii germani foarte mult și, de multe ori, nu pentru mine.“ Și mai târziu și-a înmulțit și desăvârșit activitatea în această direcție.

Ei bine, această dragoste pentru traduceri și-a câștigat-o el încă fiind elev de liceu. Încă de pe-atunci era un cetitor lacom, plin de răbdare și înțelegere al literaturii germane clasice, al literaturilor clasice vechi, și nu era străin nici de literatura ungurească. Nu se știu însă toți scriitorii care au influențat mai mult asupra lui Coșbuc în acest timp. E și greu să știm. El nu întrebuinta atât operele complete ale scriitorilor, cât deosebite cărți de citire și reviste, pe care le găsea în biblioteca elevilor ori pe la deosebite familii din Năsăud,

A-i urmări lectura din acest timp deci, tocmai din această pricină, e foarte anevoios. Multe din cărțile și revistele amintite au dispărut, fiind uzate de numeroasele serii de elevi ai liceului. Totuși putem să luminăm barem în parte această muncă de pregătire a poetului.

Cu toate că profesorul de limbi clasice al lui Coșbuc, cum am văzut, nu era o figură simpatcă, era însă un bun filolog și un înțelegător de artă, care a încercat, și el, să facă deosebite traduceri. Insuși Coșbuc mărturisește că ceteau mult și repede. E firesc deci dacă el, cum se vede din procesele verbale ale ședințelor societății „*Virtus Romana rediviva*“, a încercat să transpună în versuri românești din clasicii pe care îi cetiau în școală. Intâm-

plarea a fost că în clasa VII și VIII, când doria mai multă independență, n'a mai cetit traduceri de acest fel în societate. In acest chip „*Muza Someșană*“ nu ne păstrează nici o încercare de traducere din clasici. Se găsiu însă astfel de traduceri în caetele poetului rămase pe la prieteni, astăzi dispărute. In „*Muza Someșană*“ găsim numai o inspirație din lectura clasică: poezia „*Invățăm*“, care ne reamintește episodul lui Solon și Kroisos cetit la Herodot:

Invățăm și zi și noapte	In cărți de filosofie
Înțelepți numai să fim	In zadar am tot căta
Și cu toate-aceste 'n lume	Știința cea adevărată
Pururea nimic nu știm	Nu mai morții-o pot afla.

După *Freiligrath* traduce, într'o formă care poate fi invidiată chiar de unii dintre traducătorii de astăzi: „*Răzbunarea florilor*“, din care ne mărginim să reproducem ivirea fantomelor:

Ce să fie? Ce suspine? Ce șoptiri nenumărate?
 Din a florilor potire veștejite și uscate
 Ies fantome, apar nimfe, care saltă'n joc nebun
 Și la semnul dat prin fluer toate'n ordine se pun.
 Din a rozei sân cu dulce o muiere se ridică.
 Pletele-i pe dalbii umeri legărate de vânt pică.
 Iar mărgăritare scumpe printre plete strălucesc;
 Doi crini îngânați cu sânge fața-i o împodobesc
 Din condurul-domnișoarii¹⁾ iese-un cavaler cu fală
 Purtând coif și armătură prin războaie triumfală.
 Panțera-i frumos lucește; spada însă tremurând
 Fluietul dela picioare îl lovește când și când!
 Din a lilies potire se arată o virgină
 Dulce ca o primăvară, blândă ca o lună plină:
 Vălu-i alb ca neaua iernii zace tainic așezat
 Ca o pânză de painjin peste capu-i rourat;
 Iar din aconitul verde se ivește un arap,
 Negru ca un corb de munte, purtând un turban pe cap,
 Peste care tras în aur luminează de minune
 Semnul Turcilor, adică semnul crudei semilune.
 Din narcisul palid iese un copil ce'n graba mare
 Fuge ca să pună fetei pe guriț' o sărutare;
 Din vioală iese-un rege purtând sceptru 'nvingătoriu,
 Iar din Iris îl urmează harnicii săi vânători.
 Mai în urmă din garoafă iese-un pag cu haina sură
 Având un hanger la mijloc și posaunul la gură...

¹⁾ Cf. *Conduru-Doamnei* la Alecsandri, *Concertul în luncă*.

Și încheierea :

Atunci soarele apare dintre nori, iar raza-i lină
Salută cu jale scena petrecută în grădină,
Căci pe iarbă doarme rece un cadavru mult iubit :
Cel mai grațios cadavru dintre câte s'au zărit.
Lângă florile uscate înc'o floare stă cosită ;
Fața dânzei ca o ceară — palidă și veștejită.
Copilița cu iubire în grădină cum dormia
Florile cu-a lor miroase o-au înădușit pe ea.

Sânt versuri pe care le-ar putea iscăli ori ce poet din zilele noastre.

„*Undele mării*“, poezie tradusă după Petöfi, este relativ mai slabă și departe de original :

Undele mării

Nalte ca munții
Bat cătră maluri,
Urlă, spumează
Naia ce trece
Care de ele
Se nimicește.
Astfel și unda
Unda iubirii
Trasă de doruri
Este-o furtună
Ce nimicește
Dalba inimii
Tainică floare.

În traducerile sale Coșbuc încă de pe-acum caută cu deosebită plăcere subiectele orientale, exotice. Astfel după Rückert ne dă în 1882/83 „Arabii și dracul.“

—Arabii-și arară câmpiile 'n rând
Atunci veni dracul la dâșii zicând :
„La orice din lume am drept jumătate,
„Din holda-vă încă îmi cer a mea parte!“
Arabii-i promise cu nalt jurământ
Acea jumătate ce este 'n pământ ;
Dar asta 'mbiere Satan' o respinse.
„Imi dați jumătatea de-asupra“, el zise,
Și ei sămănară rădichi peste lunci.
Și când veni timpul să 'mpartă, atunci
Rădichile mândre Arabii luară,
Iar foile-uscate Satanii le dară. —

Iar când veni vremea de-arat în alt an :
 „Voiu fi mai precaut,¹⁾ mugește Satan,
 „Deci dați-mi din contra!“ Atunci sămănară
 Arabii pe câmpuri porumb și săcară.
 Și când fu 'mpărțirea, Arabii luând
 Frumoasele spice, iar dracului dând
 Cotoarele goale, mugind cu sfială
 Satana s'ascunse văzând că-l înșeală,
 Și nici nu-i venise dorința să fie
 Mai mult cu Arabii 'n așa prietinie.

În 19 Februarie 1884 o prelucrare din nou, iar noua variantă
 i-o predede ca amintire profesorului Dr. Constantin Moșil, conducătorul
 societății de lectură a elevilor. Varianta arată vădit progres,
 mai ales în unele părți.

+ *varianta*

Arabii își arară câmpiile în rând.

Atunci veni Dracul la dâșii zicând :

„La orice din lume am drept jumătate,
 Așa dar din holdă să-mi dați a mea parte!“
 Arabii fac sfaturi și pun jurământ
 Să-i dea jumătatea ce crește 'n pământ.
 Dar Dracul crezând că-l înșală, surise :
 „Să-mi dați jumătatea d'asupra,“ — le zise.

Arabii dau mâna cu Dracul și fac
 Contractul. „Din holdă, noi Domnule Drac,
 Îți dăm jumătatea ce crește afară!“
 „Să fie!“ — Și Arabii atunci sămănară
 Rădichii și morcovi și sfeclă pe lunci.
 Și când veni timpul să 'mpartă, atunci
 Arabii iau sfeclă și morcovi, iar Dracul
 la partea d'asupra : ia frunza săracul !

Și când sosi vremea de plug în alt an
 Văd iarăși Arabii că vine Satan.

„Acum sunt cuminte, nu prost ca odată !

Că an mă 'nșălarăți.“ „Noi ? Cum așa tată ?“

Arabii fac sfaturi și pun jurământ.

„Ei bine acum dați-mi ce crește 'n pământ.“

Arabii dau mâna. Și atunci sămănară

Șireții, pe câmpuri ovăș și secară.

¹⁾ Era mai bine „cuminte.“

Și când sosi Dracul, Arabii toți stau
 În rând și iau spice și paie, iar dau
 Rădăcinile toate lui Satan. „Ei drace!
 Mă 'nșală Arabii! Cum știi să mă joace!“
 Și 'n iaduri s'ascunde de tot rușinat.
 D'atunci Dracul așa s'a jurat
 Pe coarnele lunei și vrajele babii
 Că 'n veci nu mai face contracte cu-Arabii.¹⁾

Cum am amintit, în același timp traduse din Zedlitz „*Cuvintele Coranului*“ și le publică în *Școala practică*, t. II—1883/84, p. 373. Din Bürger a tradus „*Femeile din Weinsberg*“, vrednicele femei, care, când cuceritorul cetății le făgăduiește că:

„Femeilor drum liber dau,
 Și pot să ducă'n spate
 Tot ce mai scump la casă au...“,

dar bărbații vor fi zdrobiți, ele își mântuesc pe dragii lor:

Dar iată! 'N zori se deslăpesc
 Porți largi, și'n ceată mare
 Femei pe poartă se ivesc —
 Zău! Iese fiecare
 Cu scumpul ei bărbat în sac;
 Cum naiba nu-i femeia drac!“

În proză traduse după „*Illustriertes Haus- und Familienbuch*“ din 1860 „*Rosa Hâchemului*.“²⁾

Traduse apoi iarăși după Rückert pe „*Chidre*“, care după tradițiune a fost comandant și profet. A beut din isvorul vieții și astfel eră nemuritor. Tot la cinci sute de ani cerceta unul și același loc al pământului, pe care totdeauna îl afla schimbat de tot.

Astfel odată — ne povestește el — a trecut pe la o cetate al căreia început nu l-a putut găsi delă bătrânul întâlnit pe câmpia pe care ea se ridica.

1)-Cf. I. Moisil, în „*Arhiva Someșană*“, Nr. 5, p. 45.

2). Observ că, începând cu teza de doctorat a lui Emil Szabó, *Coșbuc György*, Blaj, 1904, și continuând cu lucrările citate ale lui Tăslăuanu și C. Marinescu, toate ne dau greșit titlul acestei lucrări: „*Rosa Haremului*.“

Cinci sute de ani sburară
Și 'ntr'o zi de primăvară
P'acel drum m'am re'ntors iară !

Nici o urmă de cetate
Eu p'acolo n'am aflat,
Ci prin văi îndepărtate
Mânând turma întristat

După cinci sute de ani, re'ntorcându-se pe aceeași cale, nespune:

N'am aflat nice câmpie
Nici cu turme păcurariu
Ci o mare azurie,
Iar pre (sic)²⁾ dânsa un pescariu
Căruia nedumerit
Eu din gură i-am vorbit:
„Multă vreme-i frățioare

După alți cincisute de ani:

Marea deja (sic) dispăruse
Iar acuma'n locul ei
Codru plin de brazi crescuse.

Moșneagul care culegea vreascuri în acest codru n'a știut să-i spună vârsta lui. Așa îl știa, „din vecie“:

Cinci sute de ani sburară
Și 'ntr'o zi de primăvară
P'acel drum m'am re'ntors iară !

O cetate mult făloasă
Nălța capu-i maiestos,
Și-o mulțime zgomotoasă
Undula în sus și'n jos
Curios eu m'am mirat

Întâlnii un păstorel...
Cu privirea drăgălașă
Imi răspunde: „Ce vrei tu?
Nime nu ști în ce tâmpuri (sic)¹⁾
Sat aice să fi fost;
Turmelor aceste câmpuri
Dat-au vecinic adăpost!“

De când marea stă aci?
Și mai sta-va mult tâmp (sic) oare
Ca să poți tu pescui?“
El cu hohot râzând zice:
„Ce mai vorbă! Acest loc
Veci de veci nu cred să strice
Neschimbatul meu noroc!“

Cu toate acestea dorința de a revedea același loc nu-l părăsia:

Cinci sute de ani să piară
Vreau să merg p'acolo iară !

După Kosegarten traduse poezia „Stâncile strig' Amin,“ pe care o ceti în ședința dela 15 Octomvrie 1882 în forma următoare:

Bătrân de vârstă, gârbov și slab d'un negru chin
Prin țară împlă Beda ca vecinic peregrin.
Din sate'n sate trece, prin țări călătorește
Și dreapta religione prin vorbe o lătește

¹⁾ Rostirea învățată în școală și la modă atunci.

²⁾ Vezi nota 1.

Dar fiindcă el, sărmanul, orbit de ani era,
 Un prunc, ca drept tovarăș, de mână îl purta.
 Odată prin o vale copilul l-a purtat.
 Un loc cu stânci mărețe și multe sămănat.
 Aici[a] stând bătrânul puțin se odihnește,
 Copilul însă'n glumă se 'ntoarce și-i 'vorbește :
 „Cinstitele părinte, nu-i bine a sta'n drum ;
 Mulțimea te așteaptă, deci scoală-te acum
 Și predica o ține.” Bătrânul se ridică
 Cătându-și¹⁾ textu 'ndată-l cetește și explică,
 Așa de blând și dulce, cât lacrimi de drag
 Brăzdau zbârcita față a tristului moșneag.
 Copilul nebunatic râdea cu hohot mare
 Văzând cum ține sfântul la pietri cuvântare,
 Cum glasul lui răsună și flutură în vânt ;
 Dar iată, când bătrânul încheie-al său cuvânt,
 Când face semnul crucii, atunci[a] deodată
 Din crânguri se înalță o șoaptă fărmeacă
 Și mii de mii de glasuri din vale repetă lîn :
 „P'a veacurilor veacuri Amin, părinte-Amin !”
 Se spărie copilul ; pe loc ingenunchiază,
 Și sfântului părinte păcatul își tradează,
 Cu lacrimi de căință, de jele prigonit.
 Și Beda stă ș'ascultă și zice umilit :
 „Tu n'ai celit, copile, scriptura ce vorbește,
 Când tace omenirea, chiar stânca glăsuiește.
 Inseamnă-ți asta bine și nu o mai uita :
 Că tot așa se poate o piatră a schimba.
 În inimă umană, precum inima încă
 Adeseori se schimbă în piatră și în stâncă !”

Peste patru ani reveni asupra ei și, prelucrând-o din nou, o
 publică în „Cărțile Săteanului Român” cartea VI din Anul 11,
 Blaj 1/13 Iunie 1886, p. 85, cu totul schimbată în felul următor :

varizata⁺ Bătrân, slăbit de zile, și'ngârbovit de chin
 Prin lume trece Beda ; ca vecinic peregrin
 El nu 'nceta prin țară să tot călătorească
 Vestind, prin evangeliu, credința creștinească.
 Dar pentru că bătrânul părinte nu vedea,
 Un prunc, ca drept tovarăș, de mână-l conducea.
 Odată călăuzul condus-a prin o vale
 Pe Beda : era locul închis și fără cale,

1) Rostirea de pe la Năsăud.

Pustiu fără vieață, cu stânci îmbrobodit.
Ne mai putând bătrânul să meargă de-ostenit
Stă'n-loc și, dup'-atâta drum greu, se odihnește,
Copilul nebunatic glumind așa vorbește :

„O, dragul meu părinte ! Nu-i bine-a sta în drum —
Poporul te așteaptă, deci scoală-te acum
Și predică...” Bătrânul îndată se rădică
Cercând un text¹⁾ începe vorbirea și explică,
Așa de blând și dulce, cât lacrimi cu drag
Brăzdau șubreda față a bietului moșneag.

Copilul tot într'una râdea cu desfătare,
Văzând cum sfântul ține la pietri cuvântare
Cum vorba lui răsună în gol și piere'n vânt.
Dar iată... când bătrânul închie-al său cuvânt,
Când face semnul crucii, atunce de odată
Din crânguri se pornește o șoaptă fărmeacă
Și mii de mii de glasuri din vale strigă lin :
„P'a veacurilor veacuri Amin, părinte-Amin !”²⁾

Se sparie băiatul. Pe cugete se pune
Și tremură. Cu plângeri se'nchină el și spune
Păcatul său lui Beda, cu suflet pocăit.
Bătrânul râde dulce și zice umilit :
„Tu n'ai cetit, se vede, scriptura ce vorbește :
Când tace omenirea chiar stânca glăsuște !
Inseamnă-ți asta bine și nu o mai uita,
Căci tot așa se poate o piatră înșchimba
In inimă umană, precum inima încă
Adese ori se'nschimbă în peatră, chiar în stâncă !”

Progresul este iarăși învederat.

Tot așa reveni Coșbuc și asupra celei dintâiu redacții a poeziilor „*Draga-mamei*” și „*Ceas-rău*” când le-a publicat în „*Tribuna*.”

1) E mai potrivit decât în redacția întâie.

2) In același an din publicația citată, pp. 53—59, mai publică Coșbuc, care acum era student universitar (poeziile sânt datate din „Cluj, Faur 1886”) : „*Ingerul morții*” și „*Lupii țiganului* (anecdota populară)” despre care a fost vorba mai sus.

Manuscrisul original cuprinde pe margini și modificările făcute pentru tipar și e astfel o mărturie convingătoare de munca stăruitoare desfășurată de Coșbuc pentru a atinge perfecțiunea formei.

Dragostea pentru subiectele exotice a continuat și mai târziu. Rodul ei sânt: „*Angelina*“, baladă din Albania (*Tribuna*, II—1885, Nr. 281), „*Vânătoarea lui Mogul*“, baladă orientală tradusă din Strachwitz (*Tribuna*, V—1888, Nr. 77), „*Maronita*“, trad. după principele Schönaich-Carolath (*Tribuna*, VI—1889, Nr. 122) ș. a., iar mai târziu „*Baladă albaneză*“, „*Puntea lui Rumi*“, „*Oștirile lui Alah*“, „*El-Zorab*“, „*Fatma*“, „*Fragment*“, „*Popasul Țiganilor*“, „*Hafis*“, „*Sacotala*“, „*Antologia sanscrită*“ etc., pentru ca să nu mai pomenesc subiecte antice, apusene sau din istoria universală, ca: „*Dedesupt și de-asupra*“ (*Tribuna*, IV—1887, Nr. 19), „*Paul de Nola*“ (ib. Nr. 153), „*Logica augurilor*“ (*Tribuna*, V—1888, Nr. 8), „*Atletul din Argos*“ (ib., Nr. 15), „*Mazeppa*“ (ib., Nr. 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135 și în volum Craiova, 1896, Bibl. Nouă No. 1), „*La logodnă*“ (ib., Nr. 144), „*Teodolinda*“, „*Zobail*“, „*Regina Ostrogoților*“, „*Carol IX*“, „*Poet și critic*“, „*Lordul John*“, „*O poveste veselă*“, „*Jertfele împăcării*“, „*Scutul*“.

Așa se pregătește Coșbuc ca să ne dea, alături de „*Parmeno*“ de Terențiu și „*Don Carlos*“ de Schiller, „*Valuri alinate*“ de Carmen Sylva, măiestrele traduceri ale *Eneidei* lui Vergiliu, *Odiseiei* lui Homer și *Divinei Comedii* a lui Dante, precum și o lungă serie de poezii originale neîntrecute.

Coșbuc și-a păstrat și bunul obicei de a reveni mereu asupra celor dintâiu redacții ale lucrărilor sale, îndreptându-le sau refăcându-le cu totul. Se știe d. p. că o seamă dintre „*Balade și Idile*“ au apărut, înainte de a fi strânse în volum, în „*Tribuna*“. Așa sânt: „*Brâul Cosânzenii*“ (*Tribuna*, IV—1887, Nr. 12), „*Armingenii*“ (ib., Nr. 161), „*Anacreonticele*“ (*Tribuna*, V, Nr. 5, 6, 21, 23, 38, 39, 42, 44, 56, 57), „*Rada*“ (*Tribuna*, VI—1889, Nr. 2), „*Furia violinistului*“ (ib., Nr. 8), „*Mănoasă!*“ (ib., Nr. 69), „*Nu-mai una!*“ (ib., Nr. 71), „*Fata morarului*“ (ib., Nr. 76), „*Nunta Zamferei*“ (ib., Nr. 108), „*Nu te-ai priceput*“ (ib., Nr. 178) etc. Ei bine, nici una dintre aceste balade n'a rămas nerevăzută și nelustruită la publicarea în volum.

Din „Rada“ omite strofa III¹⁾ și IX²⁾, care i se păreau de prisos ori banale, și introduce una nouă înaintea celei din urmă. Se fac și alte modificări. În strofa IV: *un stol = destule; Dar ea, Rada, ea te fură Numai cu fiorul vorbei Și cu ochii de Maură = Rada când o vezi te fură Cu neconținutul zâmbet Și cu-a vorbelor căldură.* VI: *imaș = islaz; ea, Rada = copila; să fugi cu doniți = s'alergi de grabă.* VII: *ficiorii = flăcăii.* VIII. *Mai mult are vre-o regină? = Mai mult ce-are o regină?* X. *Rada-i toată poezie! = Rada-i nălucire vie!; „Ce-aștepți, copilă“, Roșie după stâlp s'ascunde Drăgălaș, ca 'ntr'o idilă = „Ce-aștepți, iubită“, Și pe dup' un stâlp s'ascunde Galbenă de zăpăcintă.*, XI: *Și la holdă! = Dar la holdă!; Fug feciorii Și ei, măcar nu li-e sete = Fug flăcăii Și ei toți, și nu li-e sete.* XII: *In = Și'n; Din pumni, mici cât două sfărmuri, Bea = Ea din pumni cât două sfărmuri Bea; Petrea = Nicu; Dar, taci! Bea din pălărie! = Taci și bea din pălărie!* XIII: *Prea micuț = Prea e mic; Tot p'obraz = Pe obraz.* XIV: *Nu te-ar mai primi altarul Când ai vrea să te cumineci! = S'ar mira de tine-altarul când ai vrea să te cumineci!*

Nu mai puțin numeroase sânt modificările în „Armingeni“. De pildă cele trei strofe dela început

Și cum umbla Hristos prin țeară
Cu-apostoli, predicând frumos,
Mulți dușmani îl pânneau să peară
Și cărturari mereu cercară
Prilej să peardă pe Christos.

1) Anii sânt la sluți părere
La frumoși ei sânt avere
Pentru Rada de la sate
Optsprezece ani sânt, frate,
Tot atât de mult tesaur
Ca'n palat urătei Beti
Optsprezece mii în aur.

2) Căii sfântului Ilie
Purtând nori! Atât de pie
li sărută ea'n icoane!
Și de Christ, cum e'n piroane,
Aburându-i rana sânge,
Nu de milă cât de ciudă,
Că l-au răstignit, ea plânge!

Așa 'ntr'o noapte 'ntunecată,
Când marele Mântuitor
Durmia 'ntr'o casă 'ncreștinată,
Făcut-au sfat Jidovii 'ndată
Și plan făcut-au de omor.

Pe miez de noapte-aveau să vie
La casa unde Christ durmia,
Și, pentru ca siguri să fie,
Au implântat, ca mărturie
Și semn la casă, o nuia...

au fost schimbate astfel:

Pe când umbla Hristos prin țară
Lășind cuvântul său frumos,
Ovreei toți i-au scos ocară
Și cărturari de-ai lor cercară
Prilej să piardă pe Hristos.

Așa, într'o noapte 'ntunecată
Când vecinicul Mântuitor
Dormea 'ntr'o casă 'ncreștinată
Găsit-u-au Ovreei 'ndată
Și sfat făcut-au de omor.

La Miezul-nopții aveau să vie
La casa unde el dormea —
Și, casa pentru ca s'o știe,
Au pus ca semn și mărturie
În fața casei o nuia...

Și schimbările se continuă în același chip mai departe.

În „*Furia violinistului*“ prefacerile sânt atât de mari, încât această poezie poate fi considerată numai ca un fel de schiță a lui „*Carol IX*“. Ca să mă restrâng la cât mai puțin, citez numai strofa întâie:

La Saint-Germain în turn de mult au dat
Signal. Și, beat de urlete și vaer
În aburi se 'mbrăcase cruntul aer
Al nopții, iar Parisul, spintecat
De plumbi, era ca robul tăvălit în sânge
Când de dureri se 'ntinde și se strânge,
Când cu ochii întorși, cu pumni încărceați
Și dinții plini de spumă rup turbați
Din putreda lui rană.

În volum a schimbat-o în :

La Saint-Germain de mult s'a dat
Signal, că s'a deschis de-acum morinântul.
În sânge Noaptea și-a scâldat vestmântul,
Să-l pue giulgiu pe morți. Și spintecat
De plumbi, gema Parisul, cum în sânge
Un laș rănit se 'ntinde și se strânge
Cu răgnet svârcolind mișelu-i trup,
Când dinții lui cei plini de spumă rup
Din putreda lui rană...

Tot așa de mult schimbat este și „Brâul Cosânzenii“. Ar trebui să reproduc cele două variante în întregime pentru ca să se vadă grija cu care și-a revăzut Coșbuc cea dintâiu redacție pentru a ne da realizarea poetică și stilistică mult superioară din urmă.

Prin numeroase schimbări a trecut și „Mănioasă!“, dela al căreia sfârșit s'au omis nu mai puțin de 16 rânduri.

În „Numai una!“ a făcut următoarele schimbări. Strofa I: *Atât îmi e de dragă!* = *O pierd din ochi de dragă.* II: *În drum la sfat* = *La vorbă'n drum*; *Aș vrea s'o iau, o cât aș vrea* = *Aș vrea s'o știu nevasta mea*; *Mi-au tot închis cărarea* = *Îmi tot închid cărarea.* III: *pustiu* = *netot.* IV: *vânturi* = *rele*; *Impartă-mi frații tot!* *Căci lor Eu n'am să le cer ajutor!* *Mă 'nsor de drag,* *dar nu mă 'nsor La muta cu pământuri* = *La frați eu nu cer ajutor* *Că n'am ajuns la mila lor — Și fac ce vreau!* *Și n'am să mor* *De grija morții mele.* V: *S'o văd suflând ca foi?... Îți lași în trăsnet boii!* = *Să pot, ce nu se poate!... Le dai în trăsnet toate!* VI: *nu-i chiar* = *nu-i nici*; *Dar Fira vreau să fie-a mea* = *Mi-e dragă una și-i a mea.*

Chiar și cele trei strofe ale „Romanței“ au trecut prin însemnate prefaceri. Strofa I: *De noi, dar în ceruri albastre Bat stelele drumuri sihastre, Și ele din cer ne-au văzut* = *De noi și de tainele noastre, Dar stelele bolții albastre Văd toate, și ele-au văzut.* II: *sta o ceată* = *erau stoluri.* III: *Sarcasm au pus unele'n cânt, Tubiri mestecate cu ură. De cântecul nopții d'April Sunt pline ce-tățile, Radă* = *Batjocur' au pus ele'n cânt, Și palimă, dragă, și ură. Și astfel de noaptea d'April In luntre sânt cântece, Radă.*

În „*Fata morarului*“ *duzii* se înlocuiesc cu *plop*ii, se omit unele versuri care se repetau, precum și refrenul supărător al cântării :

„O noapte, numai o noapte,
Și cât e de scurtă o noapte
O, lasă-mă numai o noapte,
Iubita mea, 'n casă la voi!“

Afară de acestea se mai fac și o seamă de îndreptări stilare.

„*Nunta Zamferei*“ din „*Tribuna*“, comparată cu varianta din „*Convorbiri literare*“ și aceea din volum, de asemenea apare schimbată. Coșbuc a omis strofa 1¹⁾ care i se păru banală. Fără îndoială lipsa acesteia nu se simte, începutul povestii fiind redat foarte bine și în strofa a doua, rămasă strofă inițială :

E lung pământul, ba e lat.
Dar ca Săgeată de bogat
Nici astăzi domn pe lume nu-i
Și-avea o fată...

Schimbă și alte strofe în care se găsesc cuvinte întrebuițate rău, expresiuni nepotrivite ori neplastice.

Strofa :

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iar când alaiul s'a oprit
Și Paltin-craiu a stărostit
A prins să sune sunet viu
De treasc și trâmbițe, și chiu
Și vivat, tot mai bidiviu
Mai neoprit.

o preface în :

Iar când alaiul s'a oprit
Și Paltin craiu a stărostit
A prins să sune sunet viu
De treasc și trâmbiși și de chiu —
Dar ce scriu eu? Ori cum să scriu
E ne 'mplinit.

1) A fost ce-a fost, de n'ar fi fost
Nu și-ar avea povestea rost,
Și ce-ar fi drept din câte-ascult?
A fost o nuntă mai de mult
Și-a fost o vatră de tumult
Intregul ost.

Tot așa :

Și-atunci de preste larg pridvor
Din dalb iatac de foișor
Șoptind între suspini înceți
Ieși Zamfira'n mers isteț
Cu trupul nalt, cu părul creț
Cu pas ușor.

In haină de mireasă ea
Ca Maica lui Hristos părea
Cum plânși fi erau ochii doi
Cum alb de preste umeri goi
Curgea sovon de fire moi
Ca vâl de nea.

se preface în :

Și-atunci de peste larg pridvor
Din dalb iatac de foișor
Eși Zamfira'n mers isteț,
Frumoasă ca un gând răsleț,
Cu trupul nalt, cu părul creț
Cu pas ușor.

Un trandafir în văi părea ;
Mlădiul trup i-l încingea
Un brâu de-argint, dar toată'n tot
Frumoasă cât eu nici nu pot
O mai frumoasă să-mi socot
Cu mintea mea.

Iar :

De când răsare soare'n Ost
Atâtea jocuri n'au mai fost
Ca'n plaiul lui Săgeată-craiu
Și-atâta veselie'n plaiu
N'a fost de când raiul raiu
Și rostul rost

în :

A fost atâta chiu și cânt
Cum nu s'a pomenit cuvânt
Și soarele mirat sta'n loc
Că l-a ajuns și-acest noroc
Să vadă el atâta joc
P'acest pământ.

Strofa :

Ba Cetină, domn bun și treaz
Văzându-l stând într'un prilaz
Pe Statu-palmă-barbă-cot
L-a prins la joc și, mic de tot
Juca piticul ca pe drot
Și făcea haz .

în :

Ba, Peneș-împărat văzând
Pe Earbă-cot, piticul stând
Pe-un gard de-alături privitor,
L-a pus la joc ! Și 'ntre popor
Sărea piticu 'ntr'un picior
De nu-și da rând.

Chiar și sfârșitul :

Și-a zis : „Cât mac e prin livezi,
Atâția ani la miri urez, —
La anul un Viorel mic,
Să crească mare și voinic
Și noi să mai jucăm un pic
Pe la botez.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

a fost netezit mult mai fericit astfel :

Și-un prinț la anul ! blând și mic,
Să crească mare și voinic, —
Iar noi să mai jucăm un pic
Și la botez.

Iar, afară de acestea, se mai găsesc și alte modificări mărunte (Și când a fost, când a venit = Iar când a fost de s'a 'mplinit; cu nea = si vâi; azur = cuprins; se făptuiră = a dat în fapt de; Și fetele! Ce dragi comori Pe rochia lor țesută'n flori = Ce fete dragi! Dar ce comori Pe rochiile lungi țesute'n flori; Superbii = Voinicii; la nunțile = la mândre nunți; patru bănzi = muzici multe; Și-au așternut pe drum coror = Și drumul tot era coror; timpul = vremea; Așa frumoase = Frumoase toate; mese de Români = chef între Români etc.)

Inceputul „Anacreonticei” „Glia bea din ploii vărsate...” este în volum: „Bea câmpia ploii vărsate...”

În sfârșit în „Nu te-ai priceput“ găsim următoarele schimbări:
 Strofa I: Numai = Singur; Ca să vezi că sânt zăludă, Simțiam
 ciuda cum m'asudă Și-mi venia să plâng de ciudă = Ca să poți
 să-mi spui odată Să mă 'ntrebi: „Mă vrei tu, fată?“ Și plângeam
 de supărată. II: Eu prea doamnă m'am fițut, N'ascultam vorbele
 tale? Dar ce om ți-a spus? = Zici că-s mândră și n'am vrut Ca
 s'ascult vorbele tale Dar de unde știi?; Ori și unde = Și ori unde;
 Zile 'ntregi = Zile lungi; Doar mă fac prieten (sic) cu tine; Tu
 m'ai tot ferit, Sorine = Să mă 'mprietenese cu tine; Tu-mi umblai
 sfios, Sorine. IV: Dar așa —! Vicața 'ntreagă N'are ce să mi
 s'aleugă Din cât știu: ori nu-ți sânt dragă. Ori îți sânt, dar tu
 ești mut! = Tu să fi 'nceput rubitul, Că-i făceam eu isprăvitul Tu
 cu pâinea și cuțitul Mori flămând, nepriceput.

Cu toată ușurința de a versifica a poetului, poezia lui Coș-
 buc este deci o poezie studiată și muncită în vederea efectului
 estetic. Mulți dintre actualii versificatori ar putea să învețe din
 pilda dată de Coșbuc cum se produc adevăratele opere de artă.
 „Nonum prematur in annum“ spunea bătrânul poet latin și așa
 făcea și poetul nostru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar să continuăm cu traducerile și imitațiile elevului Coșbuc.

Din Bodenstedt ne-a dat pe „Dacă“....

Dacă e păcat amorul
 Io-s un mare păcătos,
 Iară tu, copilă dragă,
 Nu ești cu nimic mai jos!

Dar când nu-i păcat o mamă
 P'al său fiu a și-l iubi
 Noi prin dragoste, copilă,
 Oare ce-am păcătui?

Coșbuc însă trebuie încadrat și între traducătorii și imitatorii
 lui Heine, poetul plin de spirit din care el avuse prilej să cunoască
 câteva traduceri în „Familia“ lui Vulcan și în „Convorbiri Literare“
 dintre care lipsește.¹⁾

Am amintit că încă din clasa a patra încercase să traducă
 cunoscutele versuri ale lui Heine despre limba stelelor:

În clasa a șaptea traduse „Un brad“.

¹⁾ Vezi articolul „Traducătorii lui Heine“ al regretatului Il. Chendi în
Preludii, București, 1903, p. 132—146.

Un brad stă singuratec
In nord p'un pisc golit.
El doarme: In jur iarna
Cu nea l-a învălit

D'un palm visează dânsul
Ce blând în zona caldă
Sub razele de soare
Coroana și-o scaldă.

Dacă în locul lui „golit“ ar fi întrebuințat un cuvânt mai propriu și dacă ar fi făcut variarea genului, am avea o traducere de toată frumusețea.

E caracteristic pentru felul de a lucra și publica de mai târziu al lui Coșbuc faptul că uită să noteze că poezia aceasta e traducere din Heine și „Dacă“ din Bodenstedt. Același lucru-l face și în varianta a doua a poeziei „Arabii și dracul“ pe care o tradusese după Rückert. Felul acesta de a-și păstra „în neregulă“ gospodăria literară i-a pricinuit, cum se știe, mari neajunsuri mai târziu. A fost învinuit că și-a plagiat o seamă din strălucitele sale „Balade și Idile“. Era însă vorba numai de o scăpare din vedere cu prilejul tipăririi: „Apoi am și eu un păcat“, ne spune el (*Fire de tort*, Note); „îmi țin într'o grozavă neregulă hârțiile și sunt nepăsător, scriu și public, ori scriu și rup, tot una mi-e. Iar „Baladele și Idilele“ s'au publicat așa cam fără rând, fără interesarea mea directă, și s'a făcut o confușiune. Au țipat atâția și m'au înjurat cum le-a venit în gură; refrenul era „necinstea“. Ce motiv m'ar fi împins la necinste? N'aveam destul material, ca să fac un volum? Aveam, cum am spus, și pentru patru.“

Din poezia :

Der Tod das ist die kühle Nacht
Das Leben ist der schwüle Tag:
Es dunkelt schon, mich schläfert,
Der Tag hat mich müd gemacht
Über mein Bett erhebt sich ein Baum
Drin singt die junge Nachtigall;
Sie singt von lauter Liebe,
Ich hör es sogar im Traum.

prinde strofa întâie și o preface în poezia care urmează

— Și știți ce e vieța
Și moartea iară ce-i? —
Ah, vieța-i ziua, moartea
E noaptea, dragii mei!

Și știți voi așadară
In jur ce-mi dominează!
Nici ziua, dar nici noapte,
Ci-acuma înserează!

E cam același fel de a lucra pe care l-a urmat poetul și mai târziu, dându-ne, deși cu reminiscențe străine, totuși câteva adevărate mărgăritare ale literaturii românești. Privitor la această latură a activității lui Coșbuc d-l Lovinescu în *Critice*, vol. III, p. 138 spune următoarele :

„Prin natura epică a inspirației lui, era deci firesc ca poetul să prelucreze și materialul altora. Ne scoborându-se în sine, trebuia să caute în alții. Poeziile lui pornesc uneori însă dintr'o emoție ; alteori sunt simple versificații pe teme împrumutate. O ilustrație inspirată de o poezie a lui Lermontov i-a dat prilejul să scrie „*Rugămintea din urmă*“. Reminiscențele se versifică dela sine cu timpul. Stăpân pe formă, el toarnă în admirabile versuri lucruri cetite sau povestite. Iată pentru ce a fost o mare emoție, când, acum vre-o douăzeci de ani, s'au descoperit în *Balade și Idile* și câteva localizări, ce nu se puteau tăgădăui. Prelucrase și material străin : uneori inconștient, alteori conștient.“ În continuare arată apoi că populara poezie *Trei, doamne, și toți trei* este o prelucrare conștientă a poeziei „*An Anfrag*“ a lui Karl Stieler, scrisă în dialect bavarez și inspirată de războiul din 1870 (Bern, *Declamatorium*, p. 478, Reclam), îndărătul poeziei „*Fragment*“ din *Balade și Idile* găsim modelul indian al unei poezii a lui Amaru, cu titlul „*Puterea lacrimilor*“ (traducerea G. Stratulat), iar sub titlul „*Romanță*“ (*Balade și Idile*) și cu mențiunea „după un cântec grecesc“ Coșbuc ne dă o simplă localizare a poeziei „*Ver-rathene Liebe*“, cu indicația „neugriechisch“ a lui Adalbert von Chamisso (*Gedichte*, Philipp Reclam, p. 87), din care a mai tradus, cum vom vedea, și alte poezii.

După cercetările din urmă mai putem adauge următoarele : „*Fatma*“ e copiată după traducerea germană, de Ladislaus Neugebauer, a poeziei „*Haidé*“ de ungurul Alexandru Endrödi.¹⁾ „*El-Zorab*“ este o mai prețioasă realizare poetică decât *Die Perle der Wüste* de M. Graf Strachwitz după care este prelucrat²⁾. Nu este

¹⁾ Cf. Leca Morariu, *Fatma lui Coșbuc și ea numai o traducere*, „Flacăra“, a. VII—1921/22, p. 220—221, și *Originalul poeziei Fatma lui Coșbuc* în „*Revista Moldovei*“, a. II—1922/23, Nr. 6.

²⁾ Vezi Gh. Lazăr, *O problemă de estetică literară* în „Convorbiri literare“, LI—1919, pp. 264—271. — Cum am amintit, după Strachwitz a mai tradus și „*Vânătoarea lui Mogul*“.

croit deci după *L'Arabe et son cheval* din M. D. Berlitz, *Deuxième livre pour l'enseignement du français*, 1913, pp. 79—81, cum credeam altădată.¹⁾ „*Toți sfinții*“ cu indicația „După o tradițiune“, este după „*Cupa regelui Willaf*“ de Longfelow.²⁾ „*Popasul țiganelor*“, cum ne spune însuși poetul, este „După Geibel“, „*Nedumerire*“ e „După Strodtman“. S'ar putea ca și „*Puntea lui Rumi*“, „*Lordul John*“ și alte poezii cu subiecte exotice să intre în această categorie. „*Un cântec mic tu cum îl faci*“, publicat de Coșbuc în foiața săptămânală „*Carmen Sylva*“, este după „*Ein kleines Lied, wie geht's nur an*“ de Marie von Ebner Eschenbach.³⁾ „*Nușa*“ este tot un „împrumut“⁴⁾. Asemănări între „*Moartea lui Fulger*“ și „*Sacotala*“ stabilia dl Evolceanu în „*Convorbiri literare*“, XXVII—1893/94, p. 823—824. Numeroase traduceri și imitații sânt și între poeziile publicate în „*Tribuna*“. Mai sus am amintit câteva. Aici mai adaug că „*De desupt și de-asupra*“ (*Tribuna*, IV—1887, Nr. 73) este prelucrată după Langbein; „*Împăratului Frideric III*“ (*Tribuna*, V—1887, Nr. 62) este tradus din François Copée; „*De cea din urmă dată*“ (*Tribuna*, V—1888, Nr. 66) ni se arată că e din „spaniolește“; „*Târg rău*“ (*Tribuna*, V—1888, Nr. 573) este „Snoavă de Chamisso“; „*Băiata de Țigan*“ (*Tribuna*, VI—1889, Nr. 134, neiscălită) este de Maria Ernest etc.

Dar ori câte imitații de acestea s'ar mai găsi, dl G. Bogdan-Duică avea dreptate când constata că poetul Coșbuc, deși numai în vârstă de 22 ani, „pricepe să aleagă subiectele ce-ți prezintă tablouri ademenitoare“, și conchidea cu vorba lui Schiller, „Nu voi da eu porunci cântărețului..., și mai ales lui Coșbuc, nu!“⁵⁾

1) „*Transilvania*“, LII—1921, p. 847; cf. și „*Viața românească*“, XIV—1922, vol. 52, p. 292.

2) Vezi „*Convorbiri literare*“, XXX—1896, p. 56—57.

3) Cf. „*Convorbiri literare*“, XXX—1896, p. 56—7.

4) Cf. „*Convorbiri literare*“, XXX—1896, p. 312—313.

5) *Revistă literară* XIV, în *Tribuna*, V—1888, Nr. 149. Această „*Revistă literară*“ se publică ca o continuare a altora din „*Gazeta Transilvaniei*“ din pricina că dl Duică „de-ajuns a lăudat pe dl Coșbuc în revistele de până acum“. Nu-i place redactorului să publice atâtea laude unui „necunoscut“. Pe cât de ciudată e motivarea redactorului, pe atât de mare e meritul dlui Duică de a fi recunoscut dela început valoarea lui Coșbuc, cu ani înainte de apariția articolului lui Gherea „*Poetul țărănimii*“.

În legătură cu cele constatate relativ la poezia „*Fragment*“ trebuie să mai observăm că subiectul ei preocupa pe Coșbuc încă din timpul când era elev al liceului din Năsăud. În cel dintâiu volum al „*Muzei Someșene*“ găsim chiar două poezii în care cântă „puterea lacrimilor.“ Iată-le :

Cine plânge.

Cine plânge'n lume
E mai liniștit;
Lacrimile spală
Sufletul rănit.

Dar a plânge numai
La cei slabi e dat:
Plânge doar viteazul
Când e vulnerat.

Omul plânge.

Omul plânge până moare
Și tot udă-a vieții floare,
Floare blândă înflorită
În tot sânul zugrăvită.
Căci spre-a sta nevinovată
Trebe (sic) pururea udată,

Dar fiindcă'n sânuri crește
Numai lacrima-i prieste,
Lacrima care se șterge
Și suspinului premerge —
Deci când omul n'ar ști plânge,
Floarea vieții i s'ar stânge.

Originea lacrimilor e cântată în poezia „*Am cântat*“, iar puterea cântării care uscă lacrimile e în „*Ce cântă dragă?*“ Trecând la „*Tribuna*“ trată această idee în formă de poveste în „*Isvor de apă-vie*“ (*Tribuna*, IV—1887, Nr. 145 și 146), care se'ncheie astfel :

A fost demult odată, spun oameni, un isvor
Cu ape dulci, cu murmur etern șopotitor;
Și spun, că toți vitejii cercau acele ape,
Căci cine bea din ele ori când putea să scape
Din ori ce rău: bătrânii pe loc întineriau,
Bolnavii totdeauna se însănătoșiau,
Durerea trecea'n visuri, plânsoarea'n bucurie
Și moartea trecea'n viață, căci apa era vie.
Mai spun, că sta bălaur acolo și păzia
Mereu acele ape, și nimeni nu-l putea
Cu brațul său învinge, cu arma omenească
Era peste puțință vr'un om să-l biruească,
Ci numai cu mătânii și sfinte rugăciuni
Și numai cu-ajutorul și sfatul sfintei Luni...
Azi nu mai știe nimeni de-acel isvor; se pare
Că-i ars de tot: și totuși în piept tot omul are
Acel isvor, de cumva voește a-l avea.
E lacrima! Căci poartă un cer întreg în ea
Și'n ea stau toate-acele puteri mari ale firii:
Isvoarele credinții, nădejzii și-al iubirii.

Intre traduceriile din „*Rozele albe*“ de O. C. Waldau¹⁾ (Tribuna, IV—1887, Nr. 226 și 232) încă găsim unele care cântă puerea mângăietoare a „plânsului;“ de pildă :

Grea tăcere prin văzduhuri,
Arșiți grele pe pământ,
Nici un nor n'aduce ploae
Și răcoare nici un vânt.

Jos pe glii se pleacă floarea,
Veștezind potir și foi,
Până vin ca s'o re'nvie
Norii triști cu blânde ploi,

Astfel și pe-a noastre inimi,
Arșiți vin și ne 'ncunjor,
Nici un om nu stânge însă
Focul greu, durerea lor.

Ș'atunci jos pe glii se pleacă
Pieptul slab, zdrobit și stâns,
Până vin ca să-l re'nvie
Ochii triști cu dulce plâns!

Realizarea poetică este mult mai puternică însă în „*Fragment*“:

El năvalnic a pus picioru'n prag,
Atunci din ochii veștezi de dornicul lui drag
Tăcând a șters femeia o lacrimă cu iia.
Și el, el a văzut-o! Și'n pieptul lui mânia
O clipă șovăește, rămâne 'ncremenit —
Și cum deștepți din leșin pe om, când l-ai isbit
Puternic d'un părete, așa era! Colosul
De gânduri, la privirea femeii, s'a topit!
Și galben la picioare-i s'așterne furiosul.

L-a pironit acolo un strop, un singur strop
Când n'a putut tot cerul cu 'ntregul lui potop!

Ideea din poezia „*Cine plânge*“ revine și într'un fragment din „*Pe deal*“ (*Fire de tort*):

Nu mă plâng! Imi pare mie
Uneori că sânt invins,
Sufletul mi-l simt cuprins
De melancolie.

¹⁾ Român de naștere. Am o notă mai veche, după care-l chema O. C[ristea] Waldau.

Iar atunci îmi vine plânsul
Sânt copil, și plâng ușor,
Plânsul meu e-al tuturor;
Ce păcat e 'ntr'însul ?

Când mă văd în prada sorții
Plâng — eu știu ! — dar nu mă plâng
Mă 'ndoesc dar nu mă frâng
Gândurile morții.

Dar să revenim la Heine. Felul de a scrie al acestuia l-a impresionat mai mult decât al tuturor celorlalți poeți pe care îi cunoștea până când a terminat liceul. Aceasta o dovedește împrejurarea, că a încercat o întreagă serie de imitații, dintre care reproduc în acest loc câteva mai izbutite.

Coroană și sceptru.

Regele se 'ncoronează	Regele are o țară;
Cu coroane vechi de aur	Sceptru are de domnit;
Eu mă 'ncoronez, copilă,	Eu te am pe tine, — sceptru
Cu-al speranței verde laur.	Mi-i amoru-ți infinit.

Văi cu văi.

Văi cu văi în miezul nopții	Florile încet se 'nclină,
Dulci povești destăinuesc, —	Șoaptele le-au 'mărmurit. —
Zefireii a lor șoapte	Cine știe, vai, ce șoapte
Floriilor le povestesc.	Vântul le-a destăinuit.

Și-am întrebat.

Și-am întrebat inima mea	Și plin de dor o-am întrebat
De ce-i mereu cu voia rea ?	De ce suspină nencetat ?
Și ea-mi răspune când și când	Ea mi-a răspuns tăcând cu-amar
Cu jale palpitând.	Nici ea nu știe chiar !

Cântec.

Printre-a îngerilor cete	Printre stele cu iubire
Am privit misterios :	Am cercat o dalbă stea :
Dar ca tine nu poșede (sic) ¹⁾	Dar ca tine stea mai blândă
Ceriu ingier mai frumos.	Nici pe ceriu nu poți vedea.

Am cercat...

Am cercat o mândră floare	Să 'ndulcesc a mea privire
Fruntea să mi-o încunun	Am cercat o blândă stea
Și-am găsit o floare care —	Și-am găsit, dar încă — două,
N'ar mai fi ca să o spun.	Ochii la amanta (sic) ²⁾ mea !

1) Rostirea obișnuită la Năsăud a neologismului *posedă*.

2) Era mai potrivit popularul „iubita“.

Inzadar.

Soarele pe ceriu apare
Mândru ca un crăișor,
Dar îndată iese'n zare
Și-l acopere-un nor!

Ah, de câte ori și oameni
Geniali în lume-apar,
Dar se 'mbrobodesc în ceață
Și-a lor rază e 'nzadai.

Fete blânde.

Fete blânde și tăcute,
În tot lucrul rezolute
Sunt cele cu părul brun:
Brunu-arată cu 'nfocare
Simplă melancolizare
Și'n amor un foc nebun.

Ci din contră tot voioase
Sunt — ba chiar caprițioase
Cele ce-au păr aurit,
Ele-s mândre ca amante,
Dar pururea neconstante
Deși-avute de spirit!

Mai puțin izbutite sunt: „Dorurile“, „Reverie“, „Inima lui“, „A căzut“, „Pe față“, „Regret“, „In ambiția lor se ceartă“, „De-ai lăsa“.

După ce plecă din Năsăud Coșbuc continuă încă un oarecare timp să aibă o pronunțată preferință pentru poeziile de acest fel. Astfel ne dă delicatele traduceri *Din „Rozele albe“* de O. C. Waldau (*Tribuna*, IV—1887, Nr. 226 și 232) din care reproduc câteva:

Ce vrei cu plânsul și căința?
Cu-acel suspin, ce-l tot ascult?
Tu plângi, când vezi că-i fum credința?
Dar e așa, — ce vrei mai mult!

Că inima-ți, de foc odată,
Zdrobită-i azi de-un crud surâs?
Că'n vis vedeai o mândră față,
Dar mort ești azi cu 'ntregul vis?

De-aceea plângi din tot mereul
Și porți suspin, ce-l tot ascult?...
Dedă-te, inimă, cu greul!
Căci e așa, — ce vrei mai mult!

* * *

Aibi griji,¹⁾ ce zic buzele tale,
Ca tot ce zici, tu să 'nțelegi,
Căci un cuvânt, dar unul singur,
Ades zdrobește vieți întregi.

¹⁾ *Ai griji* = „ai grijă“, formă obișnuită pe la Năsăud.

Deci cumpănește-ți bine vorba
Și, când o clevețire vrei,
Întoarce-te, nu-ți zice'n tine :
„O vorbă ? — dânsa'n urmă ce-i.

Curată-i, virgină o roză,
Când nu-i atinsă nici d'un vânt;
Un singur sărutat răpește
Al inocenții farmec sfânt.
Deci, când săruți, să bagi de seamă
Să n'ascuți patima din ei,
Tu fii cu minți¹⁾ când ei vor zice :
Dar un sărut — în urmă ce-i ?“

Și inima-ți să n'o lași dusă
De zimbet fals și de splendori,
Splendoarea trece, și 'nșelate
Plâng inimile-adeșori.
Iar când tu plângi cu lacrimi calde
Junia ta, și moarte-ți vrei,
Gândește, c'atunci râde lumea :
„O inimă — în urmă ce-i ?“

BCUJ Cluj / *entral University *ibrary Cluj

*

Când te-am văzut întâi, copilo, fără a vrea
Am stat ținându-mi ochii cu patimă la tine ;
Erai frumoasă, blândă, treceai cum trece-o stea,
Și-atunci simții în pieptu-mi cutremure divine,
Pe inim' am pus mâna și-am strâns, am strâns'o bine :
Taci, taci inima mea !..

Când ai vorbit, o șoaptă de vânt mi se părea
Duiosul ton, și graiu-ți mai blând ca orice graiuri ;
Și când întregu-mi suflet cu totul se pierdea
În ochii tăi cei negri, frumoși ca două raiuri
Simțiam, că-mi vine plânsul, trăiam ca p'alte plaiuri :
Taci, taci inima mea !..

Și când a mele brațe cu dragosti te strângea
Și-a mea erai tu, dragă, tu singura-mi iubire,
Când șoapta gurei tale dulci taine-mi desvălea
Și când jurai cuvinte ce-ardeau a mea simțire,
Atunci mă prindea fior d'atâta fericire :
Taci, taci inima mea !..

1) Formă întrebuințată adeseori de Coșbuc.

Și cum e stâns azi totul! În piept port rană grea,
Cu 'ncetul tinerețea s'a dus cu-acele vremuri
De farmec, tot amorul s'a stâns acum cu ea!
Eu iar sânt trist și singur, cu dor și cu blăstămuri,
Dar taci, inimă, rabdă! De ce tot plângi și tremuri:
Taci, taci inima mea!...

Lucesc pe cer sori vii și plini
De raze cu lumini de aur,
Așa cum luce-un scump tesaur
În cele mai de foc lumini.

O! de-aș putea eu prin eter
S'alerg setos și'n aiurare
Să beu curaj, să beu uitare
Și beat să sbor din cer în cer!

Ai tăi ochi, dragă, ochi divini
Lucesc ca sori, cât nu au nume,
Nu-i fulger, și nu-i perlă'n lume,
Cu-așa splendori de vii lumini!

Voi ochi superbi, demonici frați,
Luciți cu-atâta dor și milă —
Tu, cerule, și tu copilă,
Pe-o formă de departe-mi stați.

Așa se pregătește Coșbuc să ne dea, alături de clasicele sale traduceri atât de cunoscute, și un mare număr de admirabile imitații și poezii originale. De pe-acum deci putem să constatăm, că atributul „poetul țărănimii“, pe care i l-a dat Gherea, care era preocupat de dragul unei doctrine sociale, nu e propriu. Vorba d-lui Nichifor Crainic: „E o zeghe frumoasă, dar George Coșbuc a purtat tot așa de bine toga antică și pelerina medievală“ („*Lu-ceafărul*“, XIV, 1919, Nr. 5, p. 88).

Dar iată-ne ajunși astfel la poeziile originale scrise de Coșbuc cât timp a fost elev de liceu.

Ghera în studiul său asupra lui Coșbuc intitulat „*Poetul țărănimii*“ afirmă între altele, că în poezia lui Coșbuc dominează elementul narativ sau epic. Coșbuc nu vorbește de loc de propria

sa persoană. Până și iubirea erotică, un sentiment atât de subiectiv, personal, Coșbuc o zugrăvește nu ca iubirea sa, ci ca a altora¹⁾.

În timpul cât a fost elev al liceului din Năsăud însă încearcă o serie destul de mare de poezii lirice, subiective, în care își cântă dragostea cu o ușoară notă de umor și filosofie, evident sub influența covârșitoare a lui Heine. Așa sânt unele din cele citate mai sus.

Dragostea pare să-i fi fost destul de aprinsă. Cel puțin aceasta ne-o dovedește poezia

Până când...

Până când, o doamne sfinte,
Până când s'o tot iubesc,
Căci cu-amoru-i zi și noapte
Tot mai tare vestejesc.

Până când, oh, spune-mi Doamne! —
Pân'atunci, el mi-a șoptit,
Până când — dar pân'atunce
Până când — vei fi iubit!

Pe albumul iubitei scrie următoarele versuri:

Nu pot scrie versuri de amor, o floare!

Căci amorul este un lucru bizar,
Dulce pentru-acela care nu-l cunoaște,
Și iar tot odată negru și amar.

Dacă vrei tu versuri, inima-ți deschide,
Pe poet iubește și-i vedea pe loc
Că ți-a scrie versuri pân'a'mplea albumul,
Ți-a împla și viața de noroc.²⁾

Iubita, al căreia nume nu mi-a reușit să-l descoper, pare să nu-i fi fost credincioasă, căci se plânge în poezia

N'am...

Luna-i tristă și moroasă
Decât ea mai trist sunt eu
Tristă-i inima din miine
Trist e sufletul meu..

Luna are pe-oarecine
Ca s'o mângăie în drum.
Însă eu? Avui odată,
Însă îmi lipsește-acum.

Odată o numește chiar tirană.

¹⁾ *Studii critice*, vol. III, p. 349.

²⁾ Vezi „*Arhiva Someșană*” Nr. 5, p. 27.

Tiranei.

Cei mai dulci ani ai juniei
Cu tine i-am petrecut
Iară tu, tirană cruntă,
Fără suflet, m'ai vândut.

Am văzut dela'nătălnirea
Primă că tu suflet n'ai,
Însă astă lovitură
Fost-a lipsă să mi-o dai ?

Două împrejurări au făcut ca între cele dintâi creații ale lui Coșbuc să fie balade populare. Mai întâiu mediul, căci, deși el era fiu de preot, care studia în liceu, în fond era, — cum am văzut că mărturisește singur, — țăran, cioban, un flăcău admirabil înzestrat de natură, care și-a trăit anii copilăriei între condițiuni asemănătoare cu rapsozii antici, între condițiuni producătoare de rapsozi.

Al doilea motiv era direcția populară pe care o luase literatura românească dela Alecsandri încoace, care dăduse și el câteva admirabile povești versificate. Nu putem spune dacă Coșbuc a cunoscut și alte creații în acest gen (d. p. una mai apropiată în timp de el: „*Frumoasa fără corp*“ din poemul „*Radu*“, Iași, 1878), afară de ale lui Alecsandri, dar influența acestuia e sigură, nu numai ca inspirație, ci și ca limbă. Dau ca exemplu strofa întâie din varianta din „*Muza Someșană*“ a poeziei „*Unde sbor*“, deosebită întru câtva de aceea citată la începutul acestei conferințe și de aceea din „*Familia*“ :

Unde *sbor*, ah!, unde *sbor*,
Lacrimile din amor ?
Sbor în ceriu sau *sbor* în soare

Sau în flori amăgitoare ?
Sbor în lună sau în nori
Sau în *razii* călători, etc.

Același lucru ni-l dovedește și poezia „*Face-m'aș un vultur-aș*“ din care mă marginesc să dau iarăși numai cea dintâiu strofă :

Face-m'aș un vultur-aș
Vultur falnic face-m'aș
Să am aripi ca să sbor

Sus pe fruntea unui nor,
S'ascund sub aripa mea
Tristă stelișoara mea.

În ședința din 8 Martie 1883 Coșbuc ceti „*Pepelea din cenușă*“, poveste în aproape 600 versuri, uneori alcătuite cu multă artă :

La palat e *jele*¹⁾ mare
Jele făr' asemănare.
Plânsul greu, durere grea,
Toată 'mpărăția-avea,
Căci al craiului fecior
Tânăr, mândru crăișor
A pierit în bătălie

Nime urma să i-o știe;
Iar pe cele trei fecioare
Ca trei *razi* căzuți din soare,
Ca trei flori ca trei scânteii,
Le-au răpit spurcații smei
Și le-au dus, le-au dus departe
L'ale lor negre palate.

Craiul dă „cuvânt“ în țară, căutând un tânăr care s'ar încu-
meta să se lupte cu smei, făgăduindu-i „o împărătească plată“.
Nu se găsește nimeni care să săvârșească aceste

Porunci grele de-auzit
D'apoi încă de'mplinit.

Pierzându-și nădejdea

A'ntrebat la vrăjitoare
Și babe descântătoare.
Și ele cu bobi au dat.

Și din ei s'a arătat
Că-un voinic în țară este
Care ști de fată veste.

A întrebat atunci cum l-ar putea găsi. Și din bobi a ieșit,
că să pună la fiecare casă din oraș câte-o slugă aleasă care să
pândească ce se va vorbi.Cluj / Central University Library Cluj

Chiar la capătul de sat
În un bordeiu dărâmat
Ședea fără vre-o putere
O sărmană de muier
Văduva ce-abia trăia
După cele ce muncia.
Tocmai în această sară
Pruncii ei se adunară

Și spuneau povești de smei
De lei falnici, paralei,
Și de craiu cu păr de aur
Cum se luptă c'un bălaur.
Toți copiii sta pe rând
Câte-o basmă povestind.
Când, veni rândul să spună
Și Pepelea vre-o minciună.

Batjocorindu-și frații, se laudă că este în stare să se bată
„cu zece smei“ și că numai el știe unde-s fetele furate.

Abia zise din cenușă
Când se și ivi pe ușă.
Un soldat armat din greu:

„Stai pe loc, copilul meu,
Dacă mi te laudai
Hai cu mine-acum la craiu!“

Craiului, când îl văzu, cu toată durerea, îi veni să râdă.

Dar Pepelea de-odată
Face peste cap o roată
Și pe loc din copil mic

El se schimbă 'ntr'un voinic
Mândru, dalb și voinicel
Încât nu era ca el.

1) Rostire obișnuită la Năsăud.

Împăratul, când îl vede, se umple de bucurie, îi dă bani, îi dă merinde, soți, îi dă de toate și-i mai făgăduiește o răsplată împărătească, numai să-i aducă fetele. După un an și după o lună ajunge

Unde-l trase gândul lui
La sorbul pământului.

Se coboară'n lumea cealaltă.

Trece peste podul de aramă, de argint și cel de aur după ce omoară câte un smeul fără multă greutate, căci când

Smeul calea i-o apucă	Și de-odată îl doboară
Pepelaș ciomagu-aruncă	Și de-a una-l și omoară.

Lupta cea mai grea a avut-o cu smeul care a furat fetele și care tocmai era dus la vânătoare. Dar trebuia să sosească în curând. Fetele i-au spus semnul ce avea smeul când venia:

Că un buzdugan el are,	El din poartă sare'n casă,
Buzdugan cât nici n'ai crede.	În casă sare pe masă,
Pe acesta îl răpede	De pe masă sare'n cuiu
De o milă 'ndepărtat	Că acolo-i locul lui.

BCH Cluj / Central University Library Cluj

Așteaptă până de seară. Smeul își aruncă buzduganul pe care Pepelea îl zvârle îndărăt de două mile. În inima smeului se trezește bănuiala, că Pepelea, singurul de care purta frică, e în casa lui... Intrând în casă smeul, „de noroc se întrebară“. Pe urmă se luară la luptă. Mai întâiu s'au întrecut în mâncare; „care va mânca mai iute“.

Apoi smeul se prefăcu într'o roată de fier, iar Pepelea într'alta de oțel, și se ciocniră, rostogolindu-se din deal în vale. Dar nu se putură învinge unul pe altul. Se schimbă deci în flăcări.

Unul se preface pară
Albăstrie, altul însă
Pară roșie aprinsă
Și-amândouă se călcară
În grea luptă până'n sară.

Lupta nu se putea hotărî. Atunci se ivi pe ceriu un corb, căruia Pepelea îi făgăduiește de mâncat stârvuri, care îi vor ajunge mai bine de un an.

Atunci corbul pofitoriu
Sboară sus până la nori,
Sboară'n zarea depărtată
Până ce mi se vedea
Intâiu ca o rândunea

Apoi ca un stiglefel,
Apoi ca un benzărel
Și în urmă stă pe loc
La tău de sânge și foc,

de unde luând sânge picură de-asupra smeului, care moare. Ia apoi averile acestuia și pleacă la „sorbul pământului“, ca să iasă. Soții însă îl tradează și voiesc să-l omoare. El bănuște aceasta. Trimite fetele, dar în locul său pune o piatră pe care prietenii săi o fac scăpată. În sfârșit cu ajutorul unei pajure, căreia-i scapă puii de un bălaur, iese la lume, descopere împăratului vinovăția soților, care-și iau pedeapsa după vrednicie.

Impăratu-apoi se găta
De o nuntă minunată
Cum se cade la'mpărați
Și la crai
Și pe Pepelea-l cunună
Cu copila-i cea mai jună.

Era frate-o veselie
Cum n'a fost și n'o să fie
Fost-am și eu frățioare
Dar eu n'am văzut subt soare,
Nice mire, nici mireasă
Mai frumos și mai frumoasă.

O nuntă de aceasta minunată cunoștea Coșbuc din „*Inșiră-te mărgărite*“:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Șapte zile-abia trecea
Mare nuntă se făcea
Cu nuntași nenumărați,
Cum se cade la'mpărați,
De-a mers vestea'n depărtări,
Peste nouă țări și mări,
Fost-au față Crai vestiți
Cu coroane'mpodobiți
Și vestite'mpărătese
Tot frumoase și alese.
Fost-au încă la serbare
Oaspeți mari de spăimântare,
Urieși cu negre semne,
Sfarmă-piatră, Sfrâmbă-lemne,
Smei cu ochii săngeroși

Și vitejii Feți-frumoși!
Dar din toți nuntașii cine
Răspândea mai vii lumine?
Dulcea Craiului mireasă,
Tânără împărăteasă
Care ochii fărmece
De zâmbia sau de juca
Blândul zâmbet al copilei
Lumina ca faptul zilei,
Ș'al ei joc părea un sbor
De alb flutur sprinteior
Fost-am încă și eu față
La cea nuntă mult măreață
Și de-atunci mă tot gândesc
C'am visat un vis ceresc!

Și din „*Legenda Ciocârliei*“ cunoștea pasajul:

Venit-au Roșul, craiul înaltelor lungi plaiuri,
Și albul ce domnește pe douăzeci de raiuri,
Și *Peneș împăratul*, arcaș cu ochiul finteș,
Ce are'n tolbă fulgeri și'n grajd pe calul Vinteș;

Și alții, mulți ca frunza, mânați de-a lor iubire
Cu *Lia* dragălașă să cate împeșire.

Iată cum și din ce elemente se zămislește în Coșbuc ideea
de a ne descrie minunata „*Nuntă a Zamfirei*“, la care:

Din munți și văi, de peste mări,
Din larg cuprins de multe zări,
Nuntași din nouăzeci de țări
S'au răscolit.

De cum a dat în fapt de zori
Veniau cu fete și feciori
Trăsnind rădvanele de crai,
Pe netede poteci de plai:
La tot rădvanul patru cai
Ba patru sori.

Din fundul lumii, mai din sus,
Și din Zorit, și din Apus,
Din cât loc poți gândind să bați
Venit-au roiuri de'mpărați
Cu stemă'n frunte și'mbrăcați
Cum astăzi nu-s.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sosit era bătrânul Gruiu
Cu Sanda și Rusanda lui,
Cu *Tinteș*, cel cu trainic rost,
Cu *Lia* lui sosit a fost,
Și Bardeș cel cu adăpost
Prin munți sălhui.

Și alții Doamne!...

Era de față și „*Barbă-cot piticul*“, precum și „*Peneș-împărat*“
al lui Alecsandri.

Povestea „*Pepelea din cenușă*“, asupra căreia am insistat
ceva mai mult din motivele pe care le vom vedea mai încolo,
reproduce, în versuri de factura celor ale lui Alecsandri, luptele
lui Făt-frumos din basmele populare, păstrând concepția țără-
nească¹⁾ a acestora, și ne reamintește pe „*Prâslea cel voinic și*
merele de aur“ al lui Ispirescu etc.

1) Intocmai ca orice țaran neștiutor craiul întreabă

...la vrăjitoare

Și babe descântătoare

Și ele cu bobi au dat.

Buzduganul lui Făt-frumos e un biet „ciomag“ ș. a.

Afară de cele ce am arătat mai sus, influența e evidentă din comparații de felul celei următoare:

Ca trei razi căzuți din soare
Ca trei flori, ca trei schinte,

care ne reamintește tot pe „*Inșiră-te mărgărite*“, apoi din versuri ca:

Doi cai negri ne'nșelați
Ageri, falnici și turbați etc.

Coșbuc cunoaște de pe-acum bine limba poporului și-și împetritează poezia, cum se vede și din exemplele citate, cu provincialisme nășăudenești. Se mai pot adauge: *talger, țințele, bufni*, etc.²⁾

Nu-i scapă din vedere anumite arhaisme provinciale, dintre care relevăm două. Unul este verbul *a cură* cu înțelesul de „a alerga“ în:

Ci de vrei, la luptă cură
Cu puterile'n măsură.

Al doilea este *a aiepta* cu înțelesul de „a arunca“

Capu'n dreapta și-l aiaptă,
Carne de mâncat așteaptă.

Găsim și unele latinisme, cum este și firesc la un elev care sta încă sub influența profesorilor săi și a felului de a vorbi al cărturarilor ardeleni de-atunci:

Dar ajunse la momânt (sic, = „moment“)
Și la podul de argint.

Mai putem cita: *desperat, reînturnați* (= „rentoarceți“), *narat, se'nclină, ambii, consultară, în fine*.

Interesul pentru provincialisme și arhaisme l-a păstrat Coșbuc și mai târziu. Mai ales cât timp a fost la „*Tribuna*“ le întrebuințează adeseori exagerat, deși și aici — înainte de București —

²⁾ Acest obicei și-l păstrează și mai târziu în poveștile versificate. Citez câteva: *podet, năprui, huc, zăpistrac* (< germ. *Zapfenstreich*), *minten, umblă d'a mandela, rocoină, modru, veselos* = „vesel“, *preabăt, de-abrust* etc. Dar provincialisme de acestea au mai rămas uneori chiar și în *Balade și Idile* (cf. *Să-i duc o poștie satul* în „*Rea de plată*“; *Frumoase toate și întrulpi* în „*Nunta Zamfirci*“; *năprui* în „*Roata morii*“ ș. a.)

i s'a atras atenția asupra greșelei pe care o făcea abuzând de ele. Astfel dl G. Bogdan-Duică, *Revistă literară*, XV, în *Tribuna*, V—1888, Nr. 155 scria următoarele :

„Aceia, care s'au scoborit la popor să studieze, sânt mai pușini, și și mai pușini cei ce au studiat *cu folos*. Aici găsec explicarea frumseții și ușurinții graiului, în care își istorisește Coșbuc poveștile sale. Să mergi din sat în sat, să întrebii ici ce însemnează cutare cuvânt, să întrebii dincolo, ce însemnează același cuvânt, să întrebii și a treia oară, să asemeni cuprinsul explicărilor ce-ți dă țăranul, să sumezi notele comune ale noțiunilor lui și să dai cuvântului cuprinsul ce i se cuvine și cât i se cuvine de larg și de lămurit — este o muncă ce nu pricepe ori cine să o facă, și o fac pușini.

Coșbuc a făcut-o; el are cuvinte pentru ori ce idee exprimă, nu simți nicăiri, că se opinteste să caute o expresie, cum bagi de seamă, că se opintesc alții. De aici se explică la el și apariția unei sume de cuvinte ce numai la dănsul le-am găsit și de multe ori sânt pline de efect în versurile ce le înfrumșează și le premește astfel cu material nou. Dar, lucrând astfel, trebuie să nu uităm, că provincialismele exagerate d. e. *rât* pentru „*livade*“, „*luncă*“, *crășca* pentru „*crășni*“, *struș* pentru „*buchet*“ ș. a. și apoi particularități fonetice ca: *joară* pentru „*jură*“, *su* pentru „*sub*“, *trebe* pentru „*trebue*“, *ști* pentru „*știe*“, ș. a. nu pot găsi loc în limba literară, și mai ales în pöezie, nu! Limba noastră poporală are o *unitate* cum nu o au alte limbi; în limba literară trebuiesc nivelate și particularitățile provinciale ce se prezentă, și astfel nu se pot admite, tocmai pentru hatărul unității acesteia.“

Am amintit că tot ca elev de liceu a mai scris Coșbuc și alte povești în versuri. Astfel: „*Pe pământul Turcului*“, publicată în *Tribuna*, II—1885, Nr. 246, 247, 248, 249 și 250 și „*Draga mamei*“ publicată în *Tribuna*, III—1886, Nr. 119, 120, 121 și 122. Din vara anului 1884, deci dinainte de a ajunge la universitate, este, afară de idila țărănească „*Dragoste învrăjbită*“, pe care a învrednicit-o s'o publice (cu siguranță cu numeroase schimbări și îndreptări, cum obișnuia) în volumul „*Fire de tort*“, și „*Filosofii și plugarii* (După o poveste poporală)“, publicată în *Tribuna*, I—1884, Nr. 188, 189 și 190.

„Pe pământul Turcului“ este o povestire glumeață în care ni se arată cum își păcălește și pedepsește un bărbat harnic și isteț nevasta cam leneșă care vrea să-l înșele cu cel dintâiu trecător.

Vede Veronica bine că bărbatul știe toate,
Dar de unde știe? Biata nu știa că-acel străin
De ast'noapte, fu chiar însuși bărbatul ei Constantin!
Tremura dar Veronica, și negria și ngălbenia:
„De-i voiui spune că io însumi am făcut-o de minune,¹⁾
S'a 'ndrăci cu mult mai tare: deci mai bine nu-i voiui spune!
Totuși o să-i cânt troparul pe glas douăzeci și trei,
Ca să știe dânsa bine cumcă io-s vlădica ei!“
Deci tușind o ia de mână și-i vorbește cu mânie:
„Știi tu, cum zice diacul din ciaslov, la cununie?
Zice așa: femeia trebe (sic) să se teamă de bărbat
Și de frica lui să umble toată noaptea pe sub pat.“
Dar tu ți-ai uitat d'aceasta, nu ți-a stat în gând diacul,
Căci de-o zi, de două numai, s'a vârit în tine dracul!
Dar aib' grije, căci pe dracul să-l alungi ușor se poate:
Domnul îl scotea cu „vorba“, eu cu „cleștele“-l voiui scoate!
Ai fugit în altă țeară? Goală casa mi-ai lăsat,
Clevetindu-mă'n tot chipul? Nu te-ai temut de păcat?
Bagă minte'n cap nevastă, și nu te juca cu focul,
Că de-i face-a doua oară, o să-ți sune rău cojocul!..“

Balada „Draga mamei“ ne zugrăvește, în versuri de factura celor ale „Mioriței“, durerea, pricinuită de o mamă, care vrea un ginere bogat, fetei sale care iubește pe un tânăr sărac, durere care o omoară. Pierderea fetei o omoară și pe mamă.

„Blăstămat de soare
Blăstămat de mare
De văzduh și zare
Acel om, pe care
Mi-l împinge firea
Să strice iubirea
Cea nevinovată
De fecior și fată;
Și până'n vecie
Blăstemate fie
Mamele, cari fac
Farmece de leac
Pentru dragosti rele...

1) Am făcut-o de răs.

În „*Filosofii și plugarii*“ se satirizează filosofii închipuiți și se laudă istețimea firească și mintea sănătoasă a țăranului, care e în stare — în înțelegere cu Craiul — „să-i învârtă și să-i poarte de nas“ pe cei dintâiu, storcându-i și de bani, „mulgându-i“ ca pe niște „berbeci“ ce sânt. Invățătura :

„Nu acela-i om cuminte, care tot mereu vorbește
Despre'nțelepciunea-i multă, nu acel ce se fălește,
Că de rost știe pe Plato, nu acela e mintos —
Ci acel ce cu-umilință tace, ține capul mai în jos !
Cest din urmă-i om cu minte, cel dintâiu o tidvă seacă :
Spicul gol de grâu se'nalță, cel plin însă'n veci se pleacă !
În urmă să știți și aceea, că sânt mulți dintre plugari,
Ageri, cumpeniți la fire ca ori care cărturari, —
Nu filosofia-l face pe om înțelept sub soare
Ci mintea cea sănătoasă, câștigată cu sudoare,
De aceea nici când plugarul nu-l luați în răs de sus :
În oala acoperită nu știe nimeni ce-i pus !“

Coșbuc a plecat deci din Năsăud cu un program bine fixat, pe care — desăvârșit prin sfaturile și cursurile profesorului Silași — și l-a cuprins în „*Atque nos*“ (*Tribuna*, III—1886, Nr. 60, 61 și 62) :

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Oh, îmi place mult povestea, căci poporul se descrie
Singur el pe sine însuși în povești — și-mi place mie
S'ascult pe popor, ca astfel să observ cum s'a descris ;
Ascultându-l, fără voie, parcă mă cuprinde-un vis
Și atunci eu mă pierd pe'nctul pe-ale fantaziei maluri :
Văd cu ochii plâsmuirea vecinicelor idealuri
Și a tuturor acelor tipuri vii ; pe cari le-avem
Și pe-a căror frunte pus-am mitologic diadem — ;
Văd cu ochii tot aceea, ce-a creat în zeci de veacuri
Imaginațiunea noastră ; văd inamorate lacuri
Văd câmpii cu ierbi de aur, stele văd, cari povestesc
Brazi cu gemet, văi cu lacrimi, flori ce sub privire cresc,
Văd zăbrele și prin neguri văd crăeștile palute!...

Văd pe Acleton vestitul, văd palatul său de glajă,
Recunosc pomul sub care Arghir a durmit ca strajă
Precând a venit Elena cu porumbii după ea,
Toți satirii din poveste trec pe dinaintea mea
Și-mi fac semn ; văd pe-o câmpie trei draci cu mâni turbate,
Și pe-o măgură piezișă eu zăresc Neagra-Cetate. —

Basmul fiului Medenii, prin sublimă-alegorie
Tăinuește adevăruri de vieți, căci basmul știe
Sub un ideal s'ascundă palide realități,
Și de câte ori văd basmul lui Arghir, de-atâtea dați
Troenesc însumi convingeri, că poporul, care'mbracă
Intr'o haină-așa de caldă gândiri reci poate să facă
Mult și poate să se'nalțe pajură de pe pământ:
Omul află fericire nu numa'n negrul mormânt!
Văd pe Pipăruș-Viteazul, trecând muntele de aur,
Și-l văd cum se războește c'un nedumerit bălaur.

.....

Văd apoi pe împărat-Roșiu și pe Verdele'mpărat
Văd zăbrelele, pe care cest din urmă le-a durat
Pentru fată-sa

.....

Văd pe Sfânta-Luni în codru, păzind tainicele bercuri
Cu izvor de apă-vie; văd apoi pe Sfânta-Miercuri
Povestind cu șapte stele, adunând neguri și ploii
Și'mpărțind viscole'n lume eu zăresc pe Sfânta-Joi.
Aci văd pe Sfânta-Vineri, lângă muntele de glajă
Culegând flori de boscoane, ierbi de farmec pentru vrajă
Și'n povești cu zodiacul ținând Sfântul Soare'n loc;
Văd pe Sfânta-Marți cum răde și descântă de noroc
Și-alungând pe baba Dochie, desvălește primăvara
Și pe fete mai istețe le'nspăimântă cu Marți-seara.

.....

Văd apoi Câmpul vieții, cu mohor acoperit;
Văd poeana fericirii și cu pasul liniștit
Văd cum trece prin poeană o fantasm', o copilă
Purtând flori de mac în mână, pe sân flori de tămâiță
Și'mpletii în păr de aur purtând tainici trandafiri,
Ea-i comoară de frumsețe, simbol dulce de iubiri
Și-i un tip de poezie, farmec de admirare sfântă:
Ea-i Ileana-Cosintiana, din cosiță-i floare cântă!
Sub serinele-i surăsuri, ierni se schimbă'n primăveri.
P'a ei urmă azi renvie crinul veștežit de ieri;
Și de drag, soarele'n cale stă pe loc și mi-o privește
Și când pleacă, beat el pleacă și trei zile buiguesțe;
Și când ea'ngână vr'un cântec, greu tresare prin fiori
Cerul înflorit cu stele, câmpul instelat cu flori,
Ea-i născută'n faptul zilei și'n răstimp de lună nouă
Și se culcă'n pat de aur și se scaldă'n râu de rouă
Și-i copila descântată cu trei roze'n bobocei
Pentru ca să'nebunească lumile de dragul ei!

Văd apoi pe Făt-frumosul trist cum măsură poeana
Căci de mult iubește dânsul pe Ileana-Cosinteană
Și de dorul ei lăsat-a doi părinți, și-apoi pribeag
Rătăcit-a zi și noapte preste țeri, și de-al ei drag
El plângând încălecăse pe Cal-galben de sub soare
.....

Făt-frumos și Cosintiană! O, cu tot ce Dumnezeu
A lăsat frumos și nobil și fermecător în lume
V'a 'nzestrat pe voi poporul, inimi blânde cu blând nume...
.....

Văd apoi zine măestre și văd alte năluciri:
Pe Zorită și Murgilă...

Pe „gingașa din Dafini“, pe „Cenușotcă“, „Ciasul-rău de noapte“, „Statu-palma-barbă-cot“, „Surgă-Murgă“, „Strâmbă-lemne“, „Sfarmă-peatră“, „Voinic-înflorit“, „Leagănă-munții“, „Ușorca-vântul“, „N'aude“, „Nu-vede“, „Na-greu-ca-pământul“, „Fata pădurii“, „Gerul“, „Ciuma“, „Foametea“, și'n sfârșit se „bufnește“ de „Toarta-lumii“.

Rodul acestui program (cf. mai târziu și articolul „Elementele literaturii populare“ în „Noua Revistă rom.“, v. I—1900, Nr. 4, pp. 159—168) sânt, afară de cele citate, poveștile sau legendele, „Blăstăm de mamă“ (*Tribuna*, II—1885, Nr. 170, 171, 172, 173 și 174); „Fata Craiului din cetini“ (*Tribuna*, III—1886, Nr. 60, 61 și 62); „Fulger“ (*Tribuna*, IV, Nr. 5) cel dus să facă lucruri nefăcute, pe care înzădar îl așteaptă Salba, întocmai ca și fata din „Ideal“; „Isvor de apă vie“ (ib., Nr. 145 și 146); „Tulnic și Lioara“, care ne aduce aminte de „Arghir și Elena“ lui Barac (ib., Nr. 240, 241, 242 și 252); „Tîlnea“ (*Tribuna*, V—1888, Nr. 80 și 81, neterminată); „Patru portărei“ (ib., Nr. 97); „Rodovica“, baladă din popor (ib., Nr. 110); „Cetină-Dalbă“ (*Tribuna*, VI—1889, Nr. 269 ș. u.); „Crăiasa Zânelor“ din volumul „Balade și Idile“ (cf. și „Brâul Cosinzenii“¹⁾); „Laur Bălaur“ (pe care nu-l am), cu care întemeiază adevărată școală în Ardeal²⁾

¹⁾ Unele dintre ele au fost retipărite și în biblioteca populară a „Tribunei“: Nr. 13. „Blăstăm de mamă“. Nr. 17. „Pe pământul Turcului“. Nr. 23. „Fata Craiului din cetini“. Nr. 25. „Draga mamei“. Nr. 33. „Fulger“.

²⁾ În același timp publică tot acolo: P. Dulfu „Princesa fermecată“; N. Trimbiționiu „Rusalin păcurariul“, „Năluca“ și câteva imitații după Grimm; Ioan Popovici Bănățeanu „Șerpele“, „Cal din frâu“ și „Trandafir“, toate trei în versuri; I. Moța „Albușica“, „Baba iadului“, „Doi copii“, „Zâna mărghărelelor“, „Croitorul și cei trei feciori“, povești în versuri după Ferd. Schmidt.

și pe care le caracterizează atât de frumos Il. Chendi în articolul „Poveștile în versuri“, publicat în *Preludii*, București, 1903, p. 199—201. „In poveștile sale“, ne spune Chendi, „Coșbuc se afirmă, mai mult decât ori unde, ca scriitor epic. Forța lui descriptivă se manifestă aici pentru întâiași dată, și iscusința cu care știe conduce acțiunea proprie poeziei epice, aici o arată mai întâiu. In poveștile acestea, e zgomot și putere, senin și veselie; ele redau nota cea mai românească populară de până acum, deoarece se îndepărtează întru toate mai puțin de originea lor țărănească decât cele anterioare. Poveștile lui Coșbuc, despre „Trăsniet-Împărat“, „Craiu-Incetinat“, „Tabără-Împărat“, și cum se numesc eroii lui cu o nomenclatură atât de sugestivă, au ceva din înțelepciunea primitivă a poporului și din graiul sfântosului povestitor din șezătoarele. Mai găsim în ele și duioșia ce-o simte poetul pentru vremile ce apun, cu mărimea lor romantică, lăsând în urma lor o lume de mititei nevolnici și cu foarte puțini viteji, — cum se rostește, foarte caracteristic, prin cuvintele Sfintei Vineri din povestea „Patru portărei“.

„Sunt tari feciori la spusuri, dar slabi la făptuit:
Vitejii lumii noastre de mult s'au pristăvit!

Când n'au curaj în suflet, de ce se bat nebuni?
Nici Dumnezeu nu face cu cei fricoși minuni.

De nu te-a făcut cerul voinic să lupți cu smei,
De giaba măsurii câmpii, căci pați ca portăreii.

Nu-s toți viteji de luptă, câți stau în șauă puși,
Viteaz e numai unul, și-l chiamă — Pipăruș.“

E tocmai impresia pe care ne-o lasă și „*Pepelca din cenușă*“ care deschide seria poveștilor lui Coșbuc.

Jupânul Pipăruș-viteaz,

.

Firește, a trăit de mult,
In vremuri tare'ndepărtate
Și într'un veac de tot necult.
Sigur de dânsul n'avem date —
Și chiar d'avem, stau puse'n pult,
Ca știri puțin adevărate!
Istoricii din acel veac
Se dau dela dreptate'n laturi,

De Pipăruș nu prea fac sfaturi,
Iar când din întâmplare fac,
Să-i vezi ce spun! Iau fân în coarne,
Și spun, că bietul Pipăruș
A fost egumen pe la schituri
Și-a fost de viță Angleuș,
De profesiune cărăuș,
Iar faptele-i — povești și mituri.

(„Pipăruș-viteaz“, *Tribuna*,
VI—1889, Nr. 165, neiscălit.)

„Pipărușii“ moderni sânt buni cel mult pentru parodie (cf. parodia „*Un Pipăruș modern*“, în *Tribuna*, VI—1839, Nr. 151 ș. u.).

E știut că, după plecarea sa din Sibiiu, Coșbuc n'a mai scris povești rimate. Totuși activitatea lui Coșbuc în direcția începută cu „*Pepelea din cenușă*“ nu s'a oprit aici. Scriindu-și poveștile și baladele și studiind firea poporului românesc, Coșbuc a ajuns, cum vedem, la convingerea că toate plâsmuirile din basmele țărănești, cu toți eroii acestora, nu sânt decât o oglindă fidelă a adevăratei vieți a țăranului. Craiul și împăratul, de pildă, în tot ce face el, nu e decât țăran, dar un țăran mai bogat și mai puternic decât ceilalți. Impărăția lui nu e decât un sat mare. Iși pune deci în gând să scrie un ciclu de poeme în care să ne înfățișeze viața în această concepție țărănească. „De când am început să scriu, m'a tot frământat ideea, să scriu un ciclu de poeme cu subiecte luate din poveștile poporului, și să le leg astfel ca să le dau unitate și extensiune, ca și „*Nunta Zamfirii*“, „*Moartea lui Fulger*“, „*Fulger*“, „*Tulnic și Lioara*“, „*Craiul din cetini*“, „*Laur Balaur*“, „*Patru portărei*“ — aceste cinci din urmă publicate toate în „*Tribuna*“ 1887—1888 — și altele vre-o câteva nepublicate“ (*Fire de tort*“, *Note*). De același fel sânt: „*Fragment epic*“, „*Armingenii*“ și în sfârșit „*Doina*“, această admirabilă apostrofă, în care arată, mai bine decât oricare dintre poezii care au scris doine despre „doine“, rostul acestui cântec în viața sufletească a neamului românesc, care vede într'însa expresia sentimentului dragostei, ca și durerea despărțirii și a înstrăinării, precum și revolta împotriva nedreptății și asupririi.

Cu „*Ceas-rău*“, care a fost scrisă tot în Năsăud, încep baladele, iar cu „*Dragoste învrăjbită*“ idilele țărănești ale lui Coșbuc. În cea dintâiu frumoasa Nina (în redacția primitivă: *Lina*)

. stând în prag
Fata toarce
Plinul¹⁾ fus ușor se 'ntoarce
Pe sub degete cu drag.
N'are Nina²⁾ scumpă salbă,
Nici înauriți cercei,
Că-s săraci părinții ei, —
Dar ea are față albă,
Ca tăiată'n flori de nalbă,
Oblu trup ca bradu'n plaiu
Ea mai are; păr bălai
Ea mai are
Și-apoi doi ochi³⁾, pentru care
Două 'mpărății să dai.

Când Sandru (în redacția întâie: *Nandru*), pe care-l iubește, se ferește de ea, în vreme ce glumește cu altele, iar „dușmancele“ o înțeapă, — o apucă melancolia, „jalea“, îi sosește „ceasul rău“ și înnebunește.

Pentru doruri⁴⁾ tinerele
Câte fete-au⁵⁾ 'nebunit!

În „*Dragoste învrăjbită*“ avem cam aceeași idee, cu deosebirea că sfârșitul, e vesel. Simina e necăjită, și-a pierdut firea, încurcă totul pentru că i se pare că Lisandru o părăsește.

Avea biata față ca de ce să-și poarte
Sâmbetele însăși. Zi, că și la moarte
S'a gândit Simina, dar la asta nu!

Era însă numai o glumă. Lisandru a venit seara ca și altă dată.

1) În redacția primitivă: *Ș'al ei*.

2) *Lina*.

3) *Doi ochi negri*.

4) *Dragosti*.

5) *Biata Lin'a...*

Ea stătea pe laiț sub cireș. Cu ea
A venit și Turcu. Liniștit ședea
Cănele de-alături și-și privia stăpâna.

Dar în clipa asta Turcu și-a 'nălțat
Capul, întorcându-l într'o parte țântă.
S'a mișcat și fata și-a rămas ca frântă.
Și simțea că ochii-i ca de friguri ard.
Cine-i? Ce-i acolo? S'auzea la gard
Parcă-i om ce vine...

Doamne cine știe
Ce om rău e dânsul, rău că altfel cum?
Vr'un fugit din ocnă care-ți sare'n drum
Și te-omoară. Iată-l s'a oprit d'odată
Și tiptil s'așază la fereastră, iată

La fereastra casei cea din Răsărit,
Tot mai des privește, tot mai mult s'arată.
Par'că n'ar fi'n casă cel pe care-l cată.
Nu știu cum Simina nu se mai simția.
Ii venea să creadă și tot nu credea,
Dar în urmă omul s'a întors odată
Drept, așa că fata îi văzu curată
Fața'n zarea lampei. Roșie s'a făcut
Și-i venea să rătă de ce s'a temut.
Și-ar fi râs cu hohot, dar cu mâna stângă
Și-a 'nvelit obrații și-a 'nceput să plângă.

„Nu ești supărată“ — „Nu, dar tu?“ — „Nici eu.
Și mă erți?“ — „Lisandre, eu am fost de vină!“

Răsărise luna, galbenă și plină,
Ca o fată blândă care'n chip duios
Vine sus din ceruri să ne-aducă jos
Liniștea și pacea zărilor albastre.
Și cu dor să umple sufletele noastre.

Sub cireș iubiții mult timp au rămas.
Când din ușa tinzii s'auzi un glas
Mustrător, dar dulce: „Unde ești, Simino?
Ne culcăm! Pe ușă pui zăvorul, vino!“

Cetitorul își va aduce de bună seamă aminte de frumoasa
și sugestivă „Noapte de vară“ cu care-și începe Coșbuc volumul

„Balade și Idile“. Ni se descrie foarte plastic mai întâiu înserarea cu muncitorii care se întorc dela câmp umplând satul de vieață, cu carele care vin scârțâind subt povară, cu fetele și flăcăii care vin hăulind și cu nevestele care aleargă grăbite cu cofițele de apă. Nu lipsesc nici copiii sgomotoși din jurul gârlei. „Satul e de vuet plin, fumul alb alene iese din cămin“. Dar seara se apropie, pe încetul se înnoptează, sgomotul se mulcomește, oamenii oboșiți de munca grea de peste zi, adorm. Doarme și focul în vatră. „Doar vre-un câne'n somn mai latră răgușit“, în timp ce luna se înalță „gânditoare ca o frunte de poet“, codrii de brad sună și valurile cad ritmic în vaduri.

Dintr'un timp și vântul tace ;
 Satul doarme ca'n mormânt —
 Totu-i plin de Duhul sfânt :
 Liniște'n văzduh și pace
 Pe pământ.

Numai dorul mai colindă
 Dorul tânăr și pribeag
 Tainic se 'ntâlnește'n prag
 Dor cu dor să se cuprindă
 Drag cu drag.

Nu va fi uitat cetitorul nici acel frumos peisaj sătesc care are titlul „*In miezul verii*“.

E vara la amiază. Natura pare să fi adormit subt razele dogoritoare ale soarelui. Dorm toate în jur. Doarme cărărușa dintre lanurile de grâu, părând o pânză întinsă la soare, dorm câmpii, doarme culmea. Valea, lunca s'a golit, la fântână e pustiu. Liniștea s'a întins pretutindeni „ca'ntr'o mănăstire arsă“. Dorm și-arinii de pe dealuri. Nu se mișcă nici o frunză. Căldura se revarsă în valuri. Se aude numai ne'ntreruptul „zumzet de albine“. O țărancă vine în grabă la fântână, având în brațe un copil. Scoate apă ca să răcorească obrăjorii aprinși ai copilășului, apoi bea și ea și se așează ca să-l alăpteze. Poezia se sfârșește cu următoarele strofe care cuprind o frumoasă personificare a vântului :

Singur vântul, colo iată
 Adormise la răcoare
 Subt o salcie plecată —
 Somnoros în sus el cată
 Cătră soare,

Mai e mult ! Și ca să-i fie
 Scurtă vremea, până pleacă,
 El se uită pe câmpie,
 Flueră și nu mai știe
 Ce să facă.

Dar de-odată se oprește
 Peste ochi își pune-o mână
 Și zimbînd copilărește
 Curios și lung privește
 Spre fântână.

După cele expuse mai nainte n'avem de ce să ne mirăm dacă îl vom găsi pe Coșbuc preocupat de a înfățișa seara într'un pastel încă de când era elev de liceu. Un scurt model avea, afară de partea a doua a „Sburătorului“ lui I. Eliade Rădulescu, în strofele din urmă ale „Concertului în luncă“ al lui Alecsandri:

Dar, tăcere?... Sus pe-un frasin freamăt în văzduh s'aude!...
Toți rămân în așteptare. Cântăreața'n cet prelude,
Vântul tace, frunza deasă stă în aer neclintită...
Sub o pânză de lumină lunca pare adormită.

In a nopții liniștire o divină melodie
 Ca suflarea unui geniu printre crengi alin adie
 Și tot crește mai sonoră, mai plăcută, mai frumoasă,
 Pân' ce umple 'ntreaga luncă de-o vibrație armonioasă.

Gânditoare și tăcută luna'n cale-i se oprește.
Sufletul cu voluptate în estaz adânc plutește
I se pare că aude prin a raiului cântare
Pe-ale ingerilor harpe lunecând mărgăritare.

E privighitoarea dulce care spune cu uimire
 Tainele inimei sale, visul ei de fericire...
 Lumea întreagă stă pătrunsă de-al ei cântec fără nume...
 Macul singur, roș la față, doarme dus pe ceea lume!

Și într'adevăr în ședința din 9 Martie 1884 a societății „Virtus Romana rediviva“ cetește poezia „*Tablou de seară*“ care cuprinde aproape aceleași elemente ca și „*Noapte de vară*“¹⁾ și „*In miezul verii*“²⁾. Iată-o :

Blândă rază	In natură	Zimbiri calde	Mult dorită :
Lucitoare	Că tresare	Mândra-i frunte.	Șoapta pieri
Schinteiază	Și murmură	Sus pe piscul	Adormită.
Și-o culoare	Imnuri sfinte	Unui munte	Colo'n vale
Purpurie	Rugi duiôase	Arde discul	La izvoare
Se aruncă	Prin cuvinte	Solar. Dulce	Lângă cale —
Pe câmpie	Maiestoase	El se găte	O fetișoară
Și pe luncă!	Cătră tronul	Să se culce —	Flori adună.
Ce roșeață!	Ce nu pieri!	Și de-odată	Geme câmpul
Ce liniște,	Orizonul se polee	El sfințește	Și răsună,
Ce măreață	Căci îi place	Și'n tot locul	Căci e timpul
Priveliște! —	Ca să-și scalde	Se lățește	Să se 'ntoarne
Totul pare	In a sării	O tăcere	Muncitorii

1) *Balade și Idile.*

2) *Fire de tort.*

Dela coarne.	Ceealaltă	Tristă noapte	Ce suspină
Pe cer norii	Pe răzvorul	Și-amuște	Cu blândează
Pier. In juguri	Ce 'nflorește —	Ori ce șoapte.	Grea și multă,
Boii pasă	Vânătorul	Totul <i>tace</i>	Nu <i>prelude</i> . —
Trăgând pluguri	Se ivește.	Ca mormântul ;	<i>Dar ascultă!</i>
Cătră casă ;	Deja moare	Doarme'n pace	<i>Ce s'aude?</i> —
Iar copiii	Cel din urmă	Chiar și <i>vântul</i> ,	Doar' e vântul
Ce-i alungă	<i>Raz</i> de soare	Chiar și unda	Cu-al său șuer ?
Pe-a câmpii	Și se curmă în	Fără știre	Ba, e cântul,
Zare lungă	Linște	In profundă	Unui fluer.
Fug și cântă	Mult frumoasa	<i>Linștire</i> .	
Râd și saltă.	<i>Priveliște</i>	Chiar divina	
Iar de partea	Căci se lasă	<i>Cântăreață</i> ,	

O seamă de cuvinte ne arată clar izvorul dela care trebuie să pornim. Intre ele (*cântăreață, prelude, liniștire* etc.) e și „vântul“, acest „răsfațat copil“ șăgalnic al poetului, pe care-l cântă mai târziu de atâtea ori și căruia-i consacră chiar două poezii de o frumuseță neîntrecută („*Vântul*“ din *Balade și Idile* și „*Ștren-garul văilor*“ din *Fire de tort*). „Totul tace, Doarme'n pace chiar și vântul“ din „*Tablou de seară*“, „Dintr'un timp și vântul tace“ din „*Noapte de vară*“, „Singur vântul, colo lată Adormise la ră-coare“ din „*In miezul verii*“, toate pornesc dela „Vântul tace“ al lui Alecsandri, întocmai cum în „Noapte de vară“ „*Ese luna* din brădet și se 'nalță'n cet-încet, *Gânditoare* ca o frunte de poet“, ce e drept mai sugestiv, dar pe urma versului lui Alecsandri „*Gân-ditoare și tăcută luna'n cale-i se oprește*“.¹⁾

Vântul îi aduce de pe acum poetului, ca și florilor (cf. poe-zia „*Văi cu văi*“) „dulci povești din altă lume“:

Vântul bate'n miezul nopții	Mie încă într'o noapte
Trestia iacului mișcând,	O poveste mi-a adus,
Dulci povești din altă lume	Așa tristă cât și locul
P'al său șuer aducând	Plângea trist când mi s'a spus.

¹⁾ Pentru a nu vorbi de „*Iarna pe uliță*“ (*Fire de tort*), care, ca și „*Nunta'n codru*“ (*Ziarul unui pierde-vară*), „*Concertul primăverii*“, „*Furtuna primăverii*“ (*Fire de tort*), este întru câtva de altă natură, fiind pastel epic, lângă aceste pasteluri se înșirue ca reluări, variante și completări: „*Seara*“ (*Fire de tort*), „*La Paști*“ (ibid.), „*Faptul zilei*“ (*Ziarul unui pierde-vară*), „*In miezul verii*“ (ibid.), „*Pastel*“ (ibid.), „*După furtună*“ (ibid.), „*Pace*“ (ibid.), „*In zori*“ (ibid.), „*Pe munte*“ (ibid.) ș. a.

Alături de „*Tablou de seară*“, ca să rămânem în aceeași ordine de idei, mai putem cita un scurt „*Tablou*“ alcătuit cu doi ani mai înainte. El este însă totuși de altă natură și are factura poeziilor scrise sub influența lui Heine. Poate că trebuie să ne gândim la o inspirație inconștientă din Loreley.

O tăcere mult adâncă	Naea lui a fost sfărmată
Peste apă s'a lăsat.	De oceanul furios ;
Marea doarme, iar pe stâncă	Marea doarme legănată,
Stă năierul supărat.	Luna râde grațios.

Motiv, asupra căruia revine nu odată mai târziu, deși în altă formă și mult mai desăvârșit — e vorba de iubirea înșelată (cf. „*Cântecul fusului*“, „*Fata morarului*“) — întâlnim și în

La fântână.

Copilița la fântână	Știu, inelul de pe mână
Stă plângând, iar într'o mână	Că l-a svărlit în fântână,
Ținând cofa tot ofta —	Blăstămând din gură greu
Dar de ce? — Nu mă 'ntreba.	Dar de ce? — Și Dumnezeu!

BCU Cluj / Central University Library Cluj.

Coșbuc a fost un om de spirit. Intreținerea cu el la un pahar de bere, între prieteni și cunoscuți, era o adevărată plăcere. Această vervă, care ne-a dat mai târziu bucăți de mare valoare, se manifestă la el încă din vremea când era licean. Astfel în 1882 ne dă o serie de epigrame, unele imitații, dintre care reținem patru.

La un leneș.

În mâncare tu ești iute,	Mâncă cu piciorul, frate,
Dar la mergere lenos ;	Și cu gura mergi pe jos.

Liberalul.

De avar ce este Leon ¹⁾	Ca mâncând a lui bucate,
la pururea ochelari	Deși mici, să-i pară mari.

Filosoful.

„Ce fiară e mai cruntă	El zise : „Dintre cele
Din toate pe pământ?“	Sălbatice, tiranul,
A întrebat odată	Iar dintre cele blânde
Un craiu p'un filosof.	Acel ce-ți lingușește.“

¹⁾ Se poate raporta ori la fratele său Leon, ori la prietenul și concăseanul său Leon Scridon.

Oratorul.

Prietenul mi-i bun orator
Căci cunoaște acurat
Ori ce frază și sentință
Din clasici orice citat

Și la gesturi se pricepe
Și cu foc le folosește,
Încât oricând perorează
Mănila și le sclintește.

Cităm aici și poezia „*Ciudate-s* (sic, == „*ciudatu-s*“) *împărțite a pământului comori*“.

Ciudate-s împărțite a pământului comori
Săracu-are puține, iar bietul cerșitoriu
Nimic, bogatul multe, de-aceea e fudul,
Cu toții avem ceva, dar nimenea destul.

Trecând la „*Tribuna*“ mai continuă un oarecare timp în direcția epigramatică-satirică. Răspunzându-i „*Unui poet*“ răutăcios, (*Tribuna*, VI—1889, Nr. 24) care-l acuză de plagiat, își bate joc de el într'o satiră cu expresiuni luate din deosebiți scriitori:

Șoptește

O lume 'ntreagă'n urmă-ți și'n cale se oprește
Setoasă, biata lume, să-ți prindă o privire,
Că te-a zărit, să poată ori cui să dea de știre.
Dar tu? Să bagi în seamă o lume muritoare
Pitică, ce nu poate mărimea să-ți măsoare?
A lene 'ntorci tu capul în alte părți de lume,
Și gândul, îndrăsnetul, în sfere fără nume
Îl mâni, poate mândru. „Te-admir și te ador!“
Și'n inima-mi îngustă trezește-se un dor,
Să pot și eu ca tine vr'un gând înalt să prind,
Să-l torn apoi în versuri și gândului suită
Să-i dau „*aripi boarei*“, o „*rază aurită*“,
Trei „*flori de portocală*“, și fără a mă teme
De-așa caricatură; vr'o „*roză*“ prea de vreme²⁾
Din stratul ei ieșită, să scriu și eu un vers,
Dar mult mă roade ciuda că'n falnicul tău mers,
Eu nu pot fi cu tine, ci'n urma ta rămân,
Simțind din glodul prozei, că nu-s de versuri bun.

Poete și gigante, de cumva versul meu
E schiop de vre-o silabă, lipsit de Dumnezeu,
De n'are'n *coadă rime*³⁾, să sune mai frumos
Și'n sfere mai înalte nu poate maiestos

1) Îscălit „Stan Parjol II“.

2) Plagiate din Th. Alexi.

3) Plagiat din Eminescu.

Și sprinten să colinde, mă iartă și-mi dă voie,
Să chiem și eu pe muză, la vreme de nevoie,
Să 'nvăț și eu ca tine, dibace măestrie.

Atunci
Potop, volume groase în lume vom trimite
Și mințile la oameni le-ar sta încremenite
În față stând, piticii, cu doi giganți, doi munți. —

Poete, nu sânt munții ce nasc șoareci mărunți,
„Poet cu lată frunte, de lauri troienită“¹⁾
Primește pân' atuncia, cântarea mea smerită.
Eu ție ți-o închin
Ca un smerit vecin,
Cum este lângă munte un biet de mușinoiu.
Și n'a avut vre-o parte din *vechi și noi ciocoi*...

În „*Dr. Juris*“ (*Tribuna*, VI—1889, Nr. 53) satirizează pe
„juriști“ care nesocotesc știința și literatura.

„Mă știți, sânt doctor Juris. De mic aveam mania,
Să urgisesc pe dascăli, și-așa filosofia
Cu greu mi-a deschis ochii și gura; m'am dat
Să fiu tot *drept*, deci dară sânt astăzi avocat...“

.....
Așa vorbia odată un doctor și, mă rog,
Accentua cu fală superbu-i monolog,
Precum se 'ndatinează toți doctorii'n vorbire.
Avea, se poate, dânsul tot dreptul: eu n'am știre,
Dar știu atâta, cumcă un filosof a stat
Pe-acesta timp la ușă și tot a ascultat.
El dă din cap și zice: „a fi expert în jură
E a fi dres în arta de-a face 'ncurcătură.
Ești drept, dar e 'ntrebare: cu *dreptul* care-l ai
Cum au să te primească pe tine *dreptii*'n raiu ?

Dar firea blajină a lui Coșbuc nu era potrivită pentru umorul necruțător. În fresco-ritornele, în idilele și anecdotele sale, traduse și originale, el cultivă umorul blând și nesupărător, începând cu „*Femeile din Weinsberg*“ traduse din Bürger, continuând cu „*Filosofii și plugarii*“, „*Lupii Țiganului*“ „*De desupt și de-asupra*“, „*Logica augurilor*“, „*Gramatica și medicul*“ etc., și încheind cu „*Cetatea Neamțului*“, în care vestitul „rigă“ polon Sobieski, rupt de foame, este pus să se „pupe“ cu plăeșul Onufrei și să „îndoape la mămligă“.

1) Mă plagiez și pe mine însumi (vers 1).

Ca să mă ocup și de alte specii de poezii înrudite, amintesc că într'un manuscris scris de elevul G. Coșbuc (v. „*Arhiva Someșană*“, Nr. 5, p. 26), ni s'a păstrat și o poezie scrisă în memoria unui coleg mort.

Ad memoriandum.

Din fragedă pruncie ca prietini am trăit
Ținându-ne de mână noi am călătorit,
Ca frații p'a vieții cărare grea și neagră,
Dar soartea ticăloasă cu-amar ne-a pizmuit
Și n'a lăsat cărarea să ni-o umblăm întreagă
Ah, mâna ei de ghiață pe veci ne-a despărțit.

Te du, te du, amice, ci eu voi cugeta
Adeseori la tine și la iubirea ta
Și'n noaptea desperării pe plaiul suferinții,
Când totul m'a goni-mă (*sic*), din sân m'a exila,
Eu voiu privi la tine, iar tu la prevedință
Și astfel niciodată noi nu ne vom uita.¹⁾

În revistele pe care le cetia Coșbuc ca elev de liceu se găseau, la sfârșit, și găcituri, pe care, ca ori ce copil va fi încercat și el să le deslege. A compus chiar și el mai multe „*Găcituri*“ în versuri. În „*Muza someșană*“ găsim „*Nula*“, pe care a și publicat-o:

Când mă bag ca servitoare
Pot să câștig ori ce sume
Că stăpână-a mea putere
Mi-i redusă chiar la nume!

Un copil încă mă știe
Iar tu de nu mi-i găci
Nu meriți decât cu titlul
Ce am eu a te numi.

Alte două se pot ceti în „*Arhiva Someșană*“, Nr. 5, p. 46—47, unde se reproduc după „*Calendariu pedagogic*“ pe anul 1885, Gherla, 1884. Pentru interesul pe care-l au le reproduc și aici:

Între toți șerpilor din lume
Am eu unul cunoscut,
Fără seamăn, fără nume
Și'n iușeală nentrecut.

Cât de iute sboară dânsul
Să-mi închipuesc nu pot,
Căci omoară'n o clipită
Cal cu călăreț cu tot.

Lui îi place să trăiască
Sus pe piscuri — și pe loc
Poate face orice casă,
Toată pară, toată foc.

El strivește-un arbor mare
Ca p'un pai suflat de vânt,
Căci pe dânsul să-l înfrunte
Nu-i putere pe pământ.

¹⁾ Mai târziu scrie în acest gen „*Non omnis moriar, La mormântul lui Timoteiu Cipariu*“, *Tribuna*, IV—1887, Nr. 191.

Glasul lui așa-i de groaznic
Incât tremură de el
Omul cel ce-i mai în fire
Intocmai ca un mișel.

Acest monstru niciodată
Nu-i de nime fugărit:
Și când moare, în foc moare,
Dacă moare — a murit.

* * *

Care rege n'are țară?
Ce fel de plugar nu ară?
Care piepten nu-i de os?
Care scai nu e ghimpos?
Care cer e fără stele?
Ce ciobotă nu-i de piele?
Ce părete nu-i de piatră?
Care cal șede pe vatră?
Care om nu poate râde?
Care cheie nu închide?
Care pom nu înflorește?
Care vacă nu mugește?
Ce fulger e fără tunet?
Care clopot fără sunet?

Incă de pe băncile școlii îl interesează pe Coșbuc, într'o măsură mai mare decât e obișnuit la poeți, chestiunile de limbă. In special îl supără maghiarismele limbii din împrejurimea Năsăudului și mai ales a Maramurășenilor care veniau acolo la târg. Nu se poate răbda să nu alcătuească o „Pildă de graiu tyistaș rumânesc de prin părțile Ardéliului de miază-noapte“ :

Alduit o fo' vileagul în celi vremuri bătrânești
Când gân'ești la el cu chedve așa fain te revenești.
Traiu'n slobod, gâbănașul plin de buză, traiu cu hasnă.
Azi susig, porții, zăloage, cheltueli, muncă și casnă.
Dar să vezi felebărate c'azi și portu-i prefăcut,
Chiar cătana nu vrea coardă, nici ciacău pe cap mai mult
Și boconcii-i par cisiguri pentru el prea rongiuite:
Opță toate-s azi subt soare pustuşagului hernite

ș. a. m. d.

Deși cunoaște părerea practicului „Dr. Juris“ despre studiile de limbă :

Când văd în ochi gramatici, simțesc în gură nod
Și făr' d'a vrea cu luna vorbesc în solecisme
Precum vorbia Lucilius; cu sarbede sofisme
Ne 'mbată ei, căci zilnic dispută — ce delict! —

Că „fix“ e zis mai bine ca *fipt*, ca *fips* ori *fict*.
Ce?! Steaua când e fixă, e fixă, de-i chiar fiptă,
Dar limba de gramatici cu fier trebuie friptă!...

totuși se ocupă cu drag de ele și în urma observațiilor culese de mic copil, mai târziu, după perfecționare, ajunge să poată scrie alături de articole de literatură populară, de studii de mitologie, și studii de limbă ca: „Puterea limbii românești“, „Mania diminutivelor“, să explice zicători, în „Vorba ăluia“, ca: „A lua lulumean'n cap“, „A prins prepelița de coadă“, „I-a suflat în borș“, „Opt cu a brânzei“, „Cu cățel cu purcel“, „Nici în chlin, nici în mânec(ă)“ etc.

Dar „poetul liceului din Năsăud“ avea între colegi, cum arată însăși coloanele „Muzei someșene“, și rivali, firește, mai puțin talentați decât el, dar tocmai pentru aceasta cu atât mai veninoși. În criticele lor îi imputau tristeța poeziilor lui, care li se părea nefirească la o vârstă atât de fragedă. Coșbuc arată în poezia „Soarta lor“ că nu pot să fie altfel,

Căci dac'a spune sincer
E lucru bun și-ales
Cum pot să fie-altminte
Ca locul d'unde ies?!

El vede răutatea criticilor și-și dă seama, în „La mulți“, că ele vin din invidie, pentru că firea i-a dat talent, iar alții vreau

Că toate ce fac eu
Să fie rău făcut.

Cu răutatea acestora s'a întâlnit el și mai târziu.

Ce dreptă este vorba: profet de vrei a fi
Te du în țeri străine, străinului vorbește,
Străinul te 'nțelege, străinul te iubește.
Ce? Nu simt eu avânturi înalte de genii?
Nu-i capul meu cu capul lui Schiller dintr'o stofă
Nu curg dintr'insul rime ca vinul vechiu din cofă?

Nemernici criticaștri! Și voi m'ați da afară
Din templul nemuririi?..

sânt cuvintele pe care le pune Coșbuc în glumă în gura unui pretins poet („Unui poet“), dar ele, luate serios, cuprind adevăruri potrivite chiar autorului lor.

E conștient de firea sa de poet. Ca și Ovidiu, care ne spune despre tinerețea sa că, ori ce încerca să spună, pe buzele sale se versifica, și Coșbuc afirmă despre sine în „*Cum curgând*“ că întocmai

Cum curgând o undă'n vale
S'a bufnit de-o stâncă'n cale
Și'n mii picuri s'a spart ea

Astfel e junia mea:
Când de-o stâncă se izbește
În mii versuri se zdrobește.

Mai târziu Coșbuc își închipue poezii liberi „să se piardă'n aiurări“, ca graurii:

Uite, graurii pe luncă.
Veseli, fericiți ce sânt!

Ei poeți sânt ai câmpiei...

Este „pornirea spre *romantism*, spre povestiri“, de care poezia dl Bogdan-Duică în *Tribuna*, V—1888, Nr. 155, când Coșbuc era „un poet prea tânăr încă“, când criticul nu putea să zică: „aceasta este direcția *hotărâtă* ce o are el“, când viitorului istoric literar i-a rămas cel mult impresia „că Coșbuc este un poet ce nu se epuizează în două trei poezii, ci produce mereu“.

Numai prin muncă și pregătire îndelungată a ajuns el „*Poe-tul*“ de mai târziu:

Sunt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cânt bucuria și-amarul
În ranele tale durutul sunt eu,
Și-otrava deodată cu tine o beu
Când soarta-ți întinde paharul.
Și-oricare-ar fi drumul pe care-o s'apuci,
Răbda-vom pironul aceleia-și cruci,
Unindu-ne steagul și larul,
Și-altarul speranței ori unde-o să-l duci,
Acolo-mi voi duce altarul.
Sunt inimă'n inima neamului meu
Și-i cânt și iubirea și ura
Tu focul, dar vântul ce-aprinde sunt eu;
Voința mi-e una, că-i una mereu
În toate-ale noastre măsura.
Izvor ești și țința a totul ce cânt —
Iar dacă vr'odată-aș grăi vr'un cuvânt
Cun nu-ți glăsuește scriptura,
Ai fulgere'n cer, Tu cel mare și sfânt
Și'nchide-mi cu fulgerul gura!
Ce-s unora lucruri a toate mai sus,
Dar altora lucruri deșarte,
Dar știe Acel ce compasul și-a pus
Pe marginea lumii 'ntre vieță și-apus,
De-i alb ori e negru ce 'mparte!

Iar tu mi-ești în suflet, și'n suflet fi-s eu,
Și secolii 'nchid' ori deschidă cum vreu,
Eterna ursitelor carte,
Din suflet eu fi-ți-voiu, tu neamule-al meu,
De-apururi nerupta sa parte.

Din micul poet al liceului din Năsăud s'a ales un poet mare, cel mai tipic și mai mare poet al Ardealului și unul dintre cei mai mari ai întregului neam românesc. „Meșter al versului, virtuos al rimei¹⁾, imitator al paginilor cari-i plăcuseră mai mult, el ne-a dat atâtea bucăți cari vor trăi cât și limba noastră“. Dar mai ales vor trăi poeziile în care „izbutea în chip fericit să amestece motivele vieții românești de astăzi cu icoanele înviate ale străvechilor basme“.²⁾

Coșbuc e viu în sufletele noastre ale tuturor.

... Voi spuneți că-i mort? Dar oare poate
Să moară omul, care dă vieți, care-i trimis?
Nu-i mort! În mii de piepturi, în piepturile toate,
Trăește el de-apururi; nici moartea nu ni-l scoate
Din piept, unde ni-e scris!³⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Încă din 1888 scria dl Bogdan-Duică: „Pentru corectitatea ritmului și a rimelor — precum și pentru producerea de rime nouă — are Coșbuc o deosebită dibăcie și dragoste, și știe să reflecteze adese ori și în sunetele cuvintelor la mersul mai sprinten ori mai întreprupt, mai agitat ori mai liniștit al acțiunilor ce le descrie. Iată, de exemplu, două strofe dintr'o baladă despre Tepeș-Vodă:

Pe Argeș, pe țermur, la vale ca duh
De spaimă, prin noapte și neguri aleargă
Turbat un cal, negru ca zarea cea largă,
Prin stuhuri el trece mlădiu ca o vargă
Din stuh.

Și tremură Tepeș și-aleargă mereu —
Și vâjje vântul și zuzue valul
Și durdue cerul și bubue malul
Și zângăne fierul și sforăe calul
Din greu.

Și așa mai departe...“ (Tribuna, V—1888, Nr. 149).

²⁾ N. Iorga, *Partea Românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească — Influențe și conflicte* — București, 1911, p. 17; *An. Ac. Rom.*, p. 783.

³⁾ „Non omnis moriar“, *Tribuna*, IV—1887, Nr. 191.

